

בעזרת השם יתברך

קונטרס

לשון קדשו

דברות קודש של כ"ק מרן אדמו"ר רבן של ישראל

רבינו יואל טייטלבוים זללה"ה

אבדק"ק סאטמאר יע"א

וגאב"ד עיה"ק ירושלים תובב"א

סעודה שלישית

וישב תשב"ז (חלק א)

חֲתָמָה וּפְתִילָה וּמִפְּתָךְ אֲשֶׁר בְּיָדְךָ

- ביאור ענין מעשה יהודה ותמר: שהיו ענינים גבוהים על פי נבואה להשתלשלות מלכות בית דוד • במדרש: המִפְתָּה של יהודה היתה מטה של יעקב, ואחר כך של משה ואהרן, ועתיד להיות ביד מלך המשיח •
- רמב"ן ואור החיים הק': ביאור הארץ נשא יעקב שתי אחיות • במדרש: מִצְאָתִי דָוִד עִבְדִּי, היכן מצאתיו בסדום • על פי נביא מותר לעבור על התורה, בהוראת שעה לכבד • השתלשלות מלכות בית דוד ומשיח, הוצרך להיות בדרך הַסְתֵּמָה • בישמח משה: 'וּבְכֹזֶה' לא שְׁלַחוּ אֶת יָדֶם, הכוונה על אלו שהיו ממונים בהם נשמות קדושות שהוצרכו לצאת •
- בדור האחרון יש נסיונות יותר מכבדות הקודמים • נסיון תְּמָר להיות מוכן להפיל עצמה לכבשן האש ולא להלכין פני חבירו כרבים • בזכות תמר ויהודה שעמדו בנסיון ניצולו חנניה מישאל ועזריה מכבשן האש •

נעתקו בלשון אידיש

בהוספת ביאורים והערות

להבנת הענין

שנת תשפ"ה לפ"ק

סעודת הודאה כ"א בסלו תשב"ז

לשון קדשו:

929-522-1515

ארץ ישראל: 072-3275205
ענגלאנד: 0330-350-3110
פּעקס: 718-650-2970

קול אוצר יהודא
ברוקלין: 718-298-4641
ארץ ישראל: 072-3333419
7-9-2-1-9#

דרוק 1 דערנאך 316 פאר די רעקארדינג פון די וואך. פאר הערות דרוק 3

• ברכת מזל טוב •

הר"ר שמואל בראך הי"ו (בר שבי)
לנישואי בתו - עב"ג החתן מנחם זאב נ"י
בן הרה"ג ר' יעקב יהודה קאהן ז"ל

הר"ר חיים שמעון לעפקאוויטש הי"ו
לנישואי בתו - עב"ג החתן ישראל ישע"י נ"י
בן הר"ר דוד בלוי הי"ו

הר"ר אלטר ברוך עקשטיין הי"ו
לאירוסיו בתו - עב"ג החתן שלמה נ"י
בן הר"ר יואל זילבערשטיין הי"ו (בר מרדכי)

הר"ר יודא אשר ראטבארט הי"ו
לאירוסיו בתו - עב"ג החתן ישראל נ"י
בן הר"ר חיים יואל כהן הי"ו

• וְהָם יֵעָלוּ לְזָכְרוֹן •

הנה"צ המפורסם חסידא ופרישא, עמוד ההוראה, ריש מתיבתא, מרביץ תורה ויראה ברכים,
ענותן ושפל ברך, עמוד צלותהון בתפלות מעוטק הלב, דבוק ומקושר ברכיה"ק ז"ע

רבי ישראל חיים מנשה זצ"ל פריעדמאן

בן הר"ר יעקב צבי ז"ל הי"ד - ראב"ד קהלה ימב לב דסאטמאר - נפטר כ"א כסלו תשפ"א

הרה"ח הנכבד, השכים והערים להגות בתורה, גמל חסד בגופו
וממונו, והרבה פעלים לתורה ולתעודה, עמד לימין רביה"ק
ז"ע, ובמיוחד לטובת הקהלה והמוסדות בבארא פארק
רבי שלמה זלמן חיים ז"ל ליכטמאן
ב"ר יחזקאל ז"ל - נפטר כ"ב כסלו תשע"ב

הרה"ח, ירא שמים, נשא ונתן כאמונה, וקבע עתים לתורה,
הסתופף בצל רביה"ק ז"ע כל שנותיו,
רבי סיני יהודה ז"ל גראם
ב"ר מובי צבי ז"ל
נפטר א' חנוכה כ"ה כסלו תשנ"א

האשה היקרה צנועה וחסדה, בת גדולים וקדושים,
יראת ה' אוצרה, מסרה נפשה על זמירות ככשות
מרת חנה ע"ה גרינבוים
ב"ר שמעי' ז"ל אשת הרה"ח ר' יהודא ארי' ז"ל
נפטרה י"ט כסלו תשנ"ד

האשה החשובה והנכבדה, יקרה וצנועה, בעלת מדות
מוכות וישרות, שפתיה שפכה בתהלים ובתפלות
מרת גאלדא ע"ה ב"ר משה ז"ל
אשת הרה"ח ר' זיידא ישראל חיים קרוים ז"ל
נפטרה כ"א כסלו תשנ"ב

האשה היקרה צנועה וכשרה, בעלת מדות מוכות וישרות,
פתחה ביתה לגמול חסד עם אחרים ולכיבוד הוריה
מרת לאה ע"ה קאהן
בת הרה"ח ר' אביגדור יודא ראזענבערג שליט"א
נפטרה כ"ד כסלו תשפ"ג

האשה היקרה וחסדה, גומלת חסדים לחיים ולמתים,
הצטיינה כמרת הסתפקות ושמחת חיים נסוכה תמיד על פניה
מרת פיגא ע"ה גרינפעלד ב"ר משה ז"ל
אשת הרה"ח ר' חיים יהודה (לייב) ז"ל
נפטרה כ"א כסלו תשע"ח

האשה החשובה מרת
רבקה ע"ה בלוס
ב"ר אהרן צבי ז"ל
אשת ר' חיים אלימלך ז"ל
נפטרה י"ט כסלו תשס"ג

הרה"ח רבי
משה אפרים
ב"ר ארי' ז"ל
העקשאווויטש

לד

קושיות ודקדוקים בענין מעשה תמר

קושיא טז

יש להבין ענין מעשה יהודה ותמר, דלכאורה משמע בפסוקים שהיה איסור בדבר, אלא שלא ידע כי כלתו היא. וצ"ב הא"ך בא לידו ענין כזה

טז) די זעלבע זאך^א איז דאָ די צווייטע מעשה וואָס ס'איז דאָ אין דער סדרה, פון תמר מיט יהודה'ן. [וואָס] נלאו כל המפרשים אז מ'זאל עפעס טרעפן [א וועג], וויאזוי ער האָט דאָס געמעגט על פי הלקה אפטון.

לה

לכאורה [הרי מבואר בפסוק (לה, טז) כי] ער האָט נישט געוואוסט פי כלתו היא, זעט אויס [דאלמלי] ווען ער ווייסט, העט עס געווען אַן אַיסור, [ולכאורה גם בזונה נכריה אסור. והראיה שהרין] ער האָט דאָך זי געוואָלט פאַרברענען [כשנתודע לו שהיא הרה לנונים. ואם כן לכאורה קשה על יהודה בעצמו, הא"ך עשה כן].

לו

הגם זיי זאָגן^ב [אז] ס'איז נישט על פי הלקה [מה שדנוה 'לשריפה'] אויכעט, [שהרין] זי איז דאָך געווען אַ פנויה^ג, נאָר ס'איז געווען לַמִּגְדָּר מִלְתָּא. בית דינו שָׁל שָׁם איז דאָס געווען^ה [שדנוה לשריפה]. ס'איז גאָר דאָ אין מדרש^ד דיעות, אז יצחק און יעקב זענען געזעצן גאָר ביי דעם בית דין. על כל פנים בבית דינו של שם איז זי נתחייב געוואָרן, שטייט דאָך אין די גמרא^ה.

^א כעין מה שהאר"ך רבינו לעיל בהדרוש (בהש"ך לחלק ב' של הקונטרס) בענין מה שנתקשו המפרשים בענין מכירת יוסף, מה היתה סברתם במה שרצו לדון את יוסף למיתה, ומה שמכרוהו. כעין זה נתקשו גם בענין מעשה יהודה ותמר.

^ב בתוספות בסנהדרין (נו. ד"ה אינה): והא דכתיב גבי תמר הוציאוה ותשרף, לאו משום דדינא הכי, דאפילו מיתה לא נתחייבה, לא בנינא דידהו ולא בדידן. וכשהחמירו עליה לחייבה מיתה, כיבמה שזינתה, אוקמה אמיתת בת כהן דבשריפה, לפי שהיתה בתו של שם.

ובדעת זקנים לבעלי התוספות (לה, כד): הוציאוה ותשרף. אמר אפרים מקשאה, תמר בתו של שם היתה, שהיה כהן, ובת כהן שזינתה היא בשריפה (רש"י, מבראשית רבה פה, י). ותימה שלא היו עדים והתראה בדבר. ותירץ הר"י יוסף מארץ ישראל, דדור פרוץ היה, לכך חייבוה, כדי לעשות סייג לתורה כדאמרינן בסנהדרין פרק נגמר הדין (מו). תניא ר' אליעזר בן יעקב אומר בית דין מכין ועונשין שלא מן הדין וכו'. וכן יהושע שהרג עכן, ומסיק תלמודא (שם מד). דלא עשה בו מעשה אלא כדי לרדות ישראל. [ונעין זה כתב בפ"י הרא"ם (לה, כד)]. ועיין עוד ברמב"ן (לה, כד) ובבעל הטורים (שם) מה שכתבו בזה.

^ג ובת כהן שזינתה דדינה בשריפה, היא רק כשהיא נשואה לדברי חכמים, ולרבי שמעון גם בארוסה, כמבואר בגמרא בסנהדרין (דף נא-ב). אבל בפנויה ודאי אין דינה בשריפה, ולא במיתה כלל. וכמבואר בגמרא (שם נ:): תנו רבנן, ובת איש כהן פי תחל (אמור כא, ט), יכול אפילו חיללה את השבת, תלמוד לומר לזנות (שם), בחילולין שבזנות הכתוב מדבר. יכול אפילו פנויה, נאמר כאן אביה ונאמר להלן [פירש"י: בנערה המאורסה] אביה, מה להלן זנות עם זיקת הבעל [שזינתה בשעה שזיקת הבעל עליה], אף כאן זנות עם זיקת הבעל [בשעה שזיקת הבעל עליה, ולא פנויה]. ועיין בזה ברמב"ן כאן (לה, כד). ומכל מקום איסור לאו יש גם בפנויה, וכמבואר ברמב"ם (אישות א, ד).

^ד בתנחומא ישן (בפרשתן, סימן יז): יצד ליהודה לאמר ונתה תמר וכו', והיה יושב בדין שם יצחק ויעקב ויהודה, אמרו הוציאוה ותשרף. [נעין בזה גם בשמות רבה (ל, ט). וכן הובא זה בבעל הטורים (לה, כד), ובפ"י הריב"א ע"ה (שם)].

^ה בגמרא מכות (כג:): אמר רבי אלעזר, בג' מקומות הופיע רוח הקודש [פירש"י: הופיע. נגלה והוכיח בשעת הצורך, בלע"ז ברוכ"ד], כך שמעתי. לישנא אחרינא, הופיע, נשמעה בקול גדול, בנימוקי רבין, בבית דינו של שם [לא היה שם חי

די גמרא זאָגט דאָך אזוי, מ'האָט זי דין געווען מיט אַ בית דין, און ס'האָט זיך אויסגעלאָזט אַז 'ער' האָט עס גאָר געטון, ס'איז אַרױסגעקומען די גאַנצע זאַך [וואו שוב פטרו אותו, ואינו מוכן הטעם למה].
מ'פאַרענטפערט טאַקע תירוצים און תירוצים, אָבער אַלץ איז דאָך עס עפעס אַן ענין פֿלאַ (הצריך ביאור).

לו

קושיא יז

הרמב"ן דרדק, דלכאורה יש להבין הענין האך מסר לה את בנו

[ס'שטייט אין פסוק וְתֹאמַר אִם תִּתֵּן עֲרֹבוֹן עַד שְׁלֹחֶךָ, וַיֹּאמֶר מֶה הָעֲרֹבוֹן אֲשֶׁר אֶתֵּן לָךְ, וְתֹאמַר חֲתָמְךָ וּפְתִילְךָ וּמִטָּף אֲשֶׁר בְּיָדְךָ], ער האָט אַוועקגעגעבן חֲתָמְךָ וּפְתִילְךָ וּמִטָּף. דער רמב"ן פֿרעגט אויף רש"י¹ [שמפרש 'ופתילך', שפֿלֶתְךָ שאתה מתכסה בה, וכי] ער האָט אַוועקגעגעבן דאָס קלייד, [אָדער] די ציצית?

לח

ויותר פלא הוא מה שמסר בידה את 'המטה' אשר בידו, דהלא מבואר במדרש מעלת מטה זו שהיתה מטה של יעקב, והיא היתה אחר כך המטה שביד משה ואהרן, ועתיד להיות ביד מלך המשיח. והאך מסר מטה כו ביד מי שלא הכיר בה מי הוא

יח) און נאָך מער פֿלאַ (הוא על מה שנתן לה 'המטה', שהר"ן אין מדרש שטייט אַז דער מִטָּה איז געוועזן, - דער מִטָּה זאָגט דער מדרש אין ילקוט שמעוני פרשת חקת², [איז געווען דער] - וּמִטָּה אַהֲרֹן בְּתוֹךְ מִטּוֹתָם (קרח יז, כא). זאָגט ער, דער מִטָּה [של אהרן] איז געווען, דאָס איז געווען דער מִטָּה וואָס ס'איז געווען בְּיַד יְהוֹדָה.

באותה שעה, שהרי מת, אלא בית דין של אחריו ותלמידיו, וקרר ליה בית דין של שם כמו בית שמאי ובית הלל], ובבית דינו של שמואל הרמתי, ובבית דינו של שלמה. בבית דינו של שם, דכתיב וַיִּכַּר יְהוֹדָה וַיֹּאמֶר צְדָקָה מִמֶּנִּי, מנא ידע, דלמא כי היכי דאזול איהו לגבה אול נמי אינש אחרינא לגבה, יצאת בת קול ואמרה ממני יצאו כבושים. [דברים נעלמים הללו מאתי יצאו, שלפי שיהודה היה מלך, והיא זכתה לצאת ממנה מלכים מתוך שהיתה צנועה בבית חמיה, יצאתה גזירה זו מלפני שיצא זרע משניהם, כך קיבל רבי מעיקרא. לישנא אחרינא, מאתי היתה שיצאו ממנה שני בנים הללו לכבוש העולם, שהרי עתיד דוד ומשיח לצאת ממנה].
ועיין בזה גם בגמרא עבודה זרה (לז:), ובגמרא סוטה (י:). המובא להלן בהערה לב).

¹ ברמב"ן (לח, יח): חֲתָמְךָ וּפְתִילְךָ. עֲזָקְתָךָ וְשׁוֹשְׁפָךָ (אונקלוס), טבעת שאתה חותם בה, ושמתך שאתה מתכסה בה, לשון רש"י. ○ ואינו נכון שיתן שמלתו וילך ערום ממנה. ואיך תקרא השמלה פתיל, ואיך יאמר הכתוב (לח, כה) 'וּפְתִילְךָ' בלשון רבים. ○ ואם תאמר כי על שם פתילי הציצית תקרא השמלה פתיל, חלילה שיקיים יהודה מצות ציצית, ויזלזל בו לתת אותו בזמה. ○ ואולי היה בידו סודר קטן אשר יעטוף בו קצת הראש לפעמים, ויקרא פתיל בעבור שהוא קצר כפתיל, והוא תרגום שושיפא, ולא תמצא לאונקלוס ככל שמלה שבתורה שיתרגם אותה שושיפא, אבל לשון כסות ומלבוש תרגם ככולם וכו'. וכן תרגם יונתן בן עוזיאל (ישעי' ג, כב) המְעִטְפוֹת 'שושיפא', שהם סודרים קטנים יעטפו בהם הראש, ויפרשו אותם הנכבדים על המגבעות והפארים אשר על ראשם, וזה המנהג עודנו היום בארצות המזרח. ויתכן עוד כי היה ליהודה חותם כצורת אריה, או צורה אחרת ידועה כמושלים, והיו בידו פתילים שבהם כצורה ההיא לצייר בה, והמטה היה בידו כמשפט שליט ונוגש, כענין שכתוב (יחזקאל יט, יד) מִטָּה עַז שֶׁבֶט לְמִשׁוֹל, וכתיב (ויחי מט, י) לֹא יְסוּר שֶׁבֶט מִיְהוֹדָה, ואלה נתן בידה.
² ברש"י (שם). ולשונו הובא לעיל בתחלת לשון הרמב"ן.

³ בילקוט שמעוני (חקת רמו תסג): קָרוּ אֶת הַמִּטָּה (חקת כ, ח). זה שאמר הכתוב מִטָּה עֲזָף יִשְׁלַח ה' מְצִיּוֹן, זה המטה שהיה ביד יעקב אבינו, שנאמר (וישלה לב, יא) כִּי בְמִקְלֵי עֲבָרְתִי. והוא המטה שהיה ביד יהודה, שנאמר חֲתָמְךָ וּפְתִילְךָ וּמִטָּף אֲשֶׁר בְּיָדְךָ. והוא היה ביד משה, שנאמר (שמות ד, יז) וְאֶת הַמִּטָּה הַזֶּה תִּקַּח בְּיָדְךָ. הוא היה ביד אהרן, שנאמר (וארא ז, י) וַיִּשְׁלַח אֶהֱרֹן אֶת מִטָּהוּ. והוא היה ביד דוד, שנאמר (שמואל א' יז, מ) וַיִּקַּח מִקְלוֹ בְּיָדוֹ. והוא היה ביד כל מלך ומלך, עד שחרב בית המקדש. וכן עתיד יהיה המטה לימסר למלך המשיח, וכן עתיד לרדת בו את אמות העולם, לכך נאמר מִטָּה עֲזָף יִשְׁלַח ה' מְצִיּוֹן.

לט

און דאָס איז געווען [אויך דער מַטָּה פון] יעקב אבינו [שעל זה אמר פי] בְּמַקְלֵי עֲבָרְתֵי אֶת הַיָּרְדֵּן הַזֶּה (בראשית לב, יא), הָאֵט זיך אָנגעהויבן [דער מטה שוין ביי יעקב]. און דערנאָך די מַטָּה איז געווען בְּיַד יְהוּדָה, דערנאָך איז ער געווען בְּיַד מִשֶּׁהָיִן, [און ווען] ער האָט געטון די אַלע נְסִים [במצרים] הָאֵט ער געטון מיט דעם מַטָּה, וּמַטָּה הַזֶּה עֲתִיד לְהִיּוֹת בְּיַד מֶלֶךְ הַמְּשִׁיחַ.

ס'שטייט אויך אין מדרש רבה^ט [ענין זה, ושעל זה נאמר] מַטָּה עָזָף יִשְׁלַח ה' מִצִּיּוֹן (תהלים קי, ב), דאָס איז 'דער' מַטָּה.
ס'איז נישט קיין קלייניגקייט.

מ

און ס'שטייט נאָך אין מדרש^י, אַז דער מַטָּה איז געווען [עס] איז מיטגעקומען קיין מִצְרַיִם מיט יוסף הצדיק, און ער [פרעה] האָט אים צוגענעמען, און יתרו האָט אים מיטגעטראָגן פון מִצְרַיִם און ער האָט אים אַרײַנגעפלאַנצט, און קיינער האָט נישט געקאָנט צורירן דערצו, און משה רבינו איז געקומען און ער האָט עס צוגענעמען, [און פון דעם] האָט ער פֿאַרשטאַנען אַז ער וועט זיין אַ גוֹאֵל יִשְׂרָאֵל, [ווייל] קיינער האָט נישט געקאָנט צוקומען צו דעם מַטָּה, נאָר ער האָט געקאָנט אויסרייסן דעם מַטָּה.

מא

על כל פנים ס'איז נישט געווען קיין קלייניגקייט.
ס'איז נאָך אַזוינס נישט געווען בעולם אַזאַ מין מַטָּה.
אַזאַ מין חֶפֶץ, פון יעקב אבינו'ן ביי צום מֶלֶךְ הַמְּשִׁיחַ, אַזאַ חֶפֶץ איז נאָכנישט געווען בעולם.

הָאֵט ער דאָס עפעס 'אוועקגעגעבן' עפעס אַזוי, פֿאַר אַ מִשְׁכּוֹן? [ובפרט] פֿאַר אַזאַלעכע וואָס ער האָט זי גאַרנישט געקענט? [שהרי] ער האָט דאָך נישט געוואוסט [ווער זי איז, וכדכתיב] כִּי כִסְתָה פְּנֵיהָ^א, מ'האָט זי נישט דערקענט, ער האָט דאָך גאַרנישט געוואוסט מיט 'וועם' ער האָט פֿיהר^ב, ער האָט דאָך נישט געוואוסט פון גאַרנישט, [איז וויאזוי האט ער] אַוועקגעגעבן עפעס אַזאַ מין זאָך.
ס'איז נישט צום פֿאַרשטיין, הַפְּלֵא וְהַפְּלֵא.

^ט בכמדבר רבה (יח, כג): וּמַטָּה אֶהְרֶן [בתוך מִטוֹתָם] (חקת יז, כא). יש אומרים הוא המטה שהיה ביד יהודה, שנאמר ומטך אשר בידך. ויש אומרים הוא המטה שהיה ביד משה, ומעצמו פרח, שנאמר (קרח יז, כג) וַהֲגִדָה פֶּרַח מַטָּה אֶהְרֶן וכו'. ואותו המטה היה ביד כל מלך ומלך, עד שחרב ביהמ"ק ונגנז. ואותו המטה עתיד להיות ביד מלך המשיח במהרה בימינו, שנאמר מַטָּה עָזָף יִשְׁלַח ה' מִצִּיּוֹן רִדָה בְּקָרְב אֲבִיךָ.

^י בפרקי דרבי אליעזר (פרק מ): רבי לוי אומר, אותו המטה שנבאר בין השמשות, נמסר לאדם הראשון מגן עדן, ואדם מסרו לחנוך, וחנוך מסרו לנח, ונח לשם, ושם מסרו לאברהם, ואברהם ליצחק, ויצחק ליעקב, ויעקב הוריד אותו למצרים ומסרו ליוסף בנו. כשמת יוסף ושללו ביתו, נתנה בפלטרין של פרעה, והיה יתרו אחד מחרטומי מצרים, וראה את המטה ואת האותות אשר עליו וחמד אותו בלבו, ולקחו והביאו ונטעו בתוך הגן של ביתו, ולא היה אדם יכול לקרב אליו עוד. כשבא משה לתוך ביתו נכנס לגן ביתו של יתרו וראה את המטה וקרא את האותות אשר עליו, ושלף ידו ולקחו. וראה יתרו למשה ואמר זה עתיד לגאול את ישראל ממצרים, לפיכך נתן לו את צפורה בתו לאשה.

^א ופירש רש"י (לח, טו): כִּי כִסְתָה פְּנֵיהָ. ולא יכול לראותה ולהכירה.

^ב פירוש: עסק ושייכות.

מב

קושיא יח

בפסוק ויאמר יהודה תקח לָהּ פֶּן נִהְיֶה לְבוּז, יש להבין הלשון 'תקח' לָהּ, דמשמע שעדיין הוצרכה לקחת הערבון, וקשה להלא כבר היתה הערבון בידה, והיה לו לומר בלשון 'תִּהְיֶה' לָהּ, וכדומה

דערנאָכדעם [לאחר ששלה לה יהודה הגדי עזים ביד רעהו, כדי לקחת הערבון מידה, ולא מצא אותה] שטייט תקח לָהּ פֶּן נִהְיֶה לְבוּז.

יח) ס'איז פֿשוט שווער דאָס לָשׁוֹן אויכעט, וואָס הייסט 'תִּקַּח' לָהּ, וואו זאָל זי נעמען, [והיה לו לומר] 'יִהְיֶה' לָהּ.

דער פֿשט איז דאָך אַזוי אין פֿשטות [אז] זי זאָל זיך האַלטן דערמיט, וואָרן ער האָט געוואוסט [כי] אַז מ'וועט נאָכגיין זוכן - אַזוי זאָגט דאָך רש"י טייטשט דאָך אַזוי²⁷ - וועט מען קומען צו בְּזִיווּנוֹת, הִנֵּה שְׁלַחְתִּי הַגְּדִי הַזֶּה, וואָס קאָן איך מער טון, איך קאָן דאָך מער נישט טון, כ'האָב געשיקט דאָס [הַגְּדִי הַזֶּה] וְאַתָּה לֹא מְצַאָתָּה. [איז] קודם [שווער] וואָס איז דעס לשון תקח לָהּ, זי האָט דאָך נישט געדאַרפט צו נעמען, ס'איז דאָך שוין געווען ביי איר, דער פֿשט איז 'יִהְיֶה' לָהּ.

מג

קושיא יט

גם צ"ב אומרו פֶּן נִהְיֶה לְבוּז, דמשמע שהיה יכול עדיין למצוא אותה, אלא שנמנע כדי שלא יתפרסם הדבר ויבואו לדי ביוון. וקשה הדרי מסוק ואמר הנה שלחתי הגדי הזה ואתה לא מצאתה, ופירש"י כי מה עלי לעשות עוד לאמת דברי, דמוכת שלא היה לו ברירה עוד, ואם כן למה אמר הטעם פֶּן נִהְיֶה לְבוּז

יט) און דערנאָך, ער זאָגט דאָ פֶּן נִהְיֶה לְבוּז, איז מִשְׁמַע, זעט אויס מ'האָט נאָך געהאַט אַ בְּרִירָה צו זוכן, נאָר ער האָט מוֹרָא געהאַט פֿאַר בְּזִיווּנוֹת. [און] צום סוף לאַזט ער אויס, [הנה] שְׁלַחְתִּי הַגְּדִי הַזֶּה [וְאַתָּה לֹא מְצַאָתָּה, וכפירוש רש"י²⁷ שאמר] ומה עלי לַעֲשׂוֹת [עוד לאמת דברי], איך קען מער נישט טון.

[נו] אַז מ'קען נישט מער טון, האָט ער דאָך נישט קיין בְּרִירָה, [ואם כן] וואָס דאַרף ער זאָגן פֶּן נִהְיֶה לְבוּז, ער האָט דאָך שוין נישט קיין בְּרִירָה מער, וואָס קאָן מען מער טון. וואָס איז פֶּן נִהְיֶה לְבוּז, וואָס דערציילט ער אַ מַעֲשֶׂה [וועגן בוז], ס'איז דאָך [ממילא] עפעס 'פאַרפאַלן', אַזוי איז עס, ער האָט אַוועקגעגעבן און מ'טרעפט [איר] נישט, ער קאָן נישט צוריקגעבן דעם גְּדִי הָעִזִּים און פאַרטיג, ער קען נישט צוקומען דערצו, ס'איז נישט מעגליך, פאַרטיג, ס'איז פאַרפאַלן.

מד

און וואָס איז דער 'תִּקַּח' (כדלעיל בקושיא יח).

מה

על כל פנים [אוודאי] ליגט דאָך אַלעס אין דעם עַנְיָנִים גְבוּוּהִים, [וואָס דאָס] האָט דאָך קיין שיעור נישט, דאָס איז בְּלִי שוּם סֶפֶק. נאָר [ראוי לבאר עוד] וואָס מ'קאָן עפעס מְקַרְב זיין אַל הַשְּׁכָל. עפעס אַביסל וואָס מ'קען דאָ מְקַרְב זיין [אל השכל], קען מען אפשר זאָגן.

²⁷ ברש"י (לה, כג): תקח לָהּ. 'יִהְיֶה' שלה מה שבידה: פֶּן נִהְיֶה לְבוּז. אם תבקשנה עוד, יתפרסם הדבר ויהיה גנאי, כי מה עלי לעשות עוד לאמת דברי.

ישוב הקישויות בענין מעשה תמר

צא

הקדמה ליישוב קושיא זו

היצט לאָמיר צוקומען, דאָס איז דאָס ענין מיט תַּמְרִין.

לאָמיר נאָר זען. דער אָמֶת, (הענין דלהלן) דאָס איז אַ תִּירוּץ סיי אויף מְכִירַת יוֹסֵף¹⁷ און סיי אויף די מַעֲשֵׂה פֿון תַּמְרִין, דעס וואָס מ'פּרעגט די קֶשְׁיָא וויאָזוי האָט ער (יהודה דאָס) געטון¹⁸.

צב

הרמב"ן הקשה האין נשא יעקב ב' אחיות, והלא האבות שמרו כל התורה עד שלא ניתנה, ונחק לרתי. והאור החיים הק' מתרץ בפשיטות, שעשה כן על פי הנבואה, ונביא מותר לו לעבור על התורה כשהוא בהוראת שעה לבד, ולא שבא לעקור איזה מצוה או איסור לעולם

נאָר דער אָמֶת איז, (דהענין הוא) אַזוי ווי דער אור החיים הקדוש זאָגט¹⁹ ביי די שְׁתֵּי אַחֵיות [שלקח יעקב אבינו, וואָס] מ'ענטפערט תִּירוּצִים [דערויף].

און דער רמב"ן זאָגט²⁰, ס'איז נאָר אין אַרְץ יִשְׂרָאֵל, [מה שהאבות שמרו התורה עד שלא ניתנה, והשתי אחיות לקח יעקב] אין חוץ לַאֲרֶץ.

און ער [האור החיים הק'] קריגט אויפן רמב"ן, ער זאָגט²¹, דער אָמֶת איך ווייס נישט עפעס [מה זו קושיא, דהלא] אַ נְבִיא בְּהוֹרָאת שְׁעָה מעג ער דאָך הייסן עוֹבֵר זיין, מעג ער

¹⁷ שהארין רבינו בזה לעיל (בהשיך לחלק ב' של הדרוש) מה שקשה על זה.

¹⁸ וכן מה שהקשו על השבטים במה שדנו את יוסף. דזה יתורץ גם כן עם הא דלהלן, שעשו כן ברוח הקודש, על דרך נביא בהוראת שעה.

¹⁹ ברמב"ן תולדות (כו, ה): וַיִּשְׁמֵר מִשְׁמֶרְתִּי. לשון רש"י [עַקֵּב אֲשֶׁר שָׁמַע אֲבְרָהָם] בְּקָלִי, כשנסיתי אותו. מִשְׁמֶרְתִּי, גזירות ההרחקה, כגון שניות לעריות, שבות לשבת. מִצְוֹתַי, מצות שאילו לא נכתבו דין הוא שיכתבו, כגון גזל ושפיכות דמים. חֻקֹּתַי, דברים שיצר הרע ואומות העולם משיבין עליהם, כגון אכילת חזיר ולבישת שעטנז, שאין טעם בדבר, אלא המלך גזר חקו על עבדיו. וְתוֹרֹתַי, להביא תורה שבעל פה, הלכה למשה מסיני [עכ"ל].
 וּמֵאֵן כֵּן יִהְיֶה כָּל זֶה בְּנֵי עַל דַּעַת שְׁהִיָּה אַבְרָהָם מְקַיֵּים וּמְשַׁמֵּר אֶת הַתּוֹרָה עַד שְׁלֵא נִיתְּנָה וְכוּ'. ויש לשאול, אַם כֵּן אֵיךְ הִקִּים יַעֲקֹב מִצְבָּה, וּנְשָׂא שְׁתֵּי אַחֵיות, וכדעת רבותינו (בראשית רבה עד, יא) ארבע, ועמרם נשא דודתו (וארא ו כ), ומשה רבינו הקים שתיים עשרה מצבה (משפטים כד, ד). והאין אפשר שיהיו נוהגים היתר בתורה, במה שאסר אברהם אביהם על עצמו וקבע לו ה' שכר על הדבר, והוא יצוה את בניו ואת ביתו אחריו ללכת בדרכיו וכו'.
 וְאוּלַּי נֶאֱמַר, מִשְׁמֶרְתִּי, שניות לעריות של 'בני נח'. וּמִצְוֹתַי, גזל ושפיכות דמים. חֻקֹּתַי, אבר מן החי, וכלאים של הרבעת בהמה והרכבת אילן. וְתוֹרֹתַי, דינין ואיסורי עבודה זרה, שאלו כולן נצטוו בהן בני נח, והוא השומר והעושה רצון בוראו ומשמר אפילו דקדוקין וחומרות במצות שלהן וכו'.
 וְהִנְדָּאָה אֵלֵי מַדַּעַת רִבּוּתֵינוּ, שלמד אברהם אבינו התורה כולה ברוח הקדש ועסק בה ובטעמי מצותיה וסודותיה, ושמר אותה כולה כמי שאינו מצווה ועושה, ושמירתו אותה היה 'בארץ' בלבד, ויעקב 'בחוצה לארץ' נשא האחיות, וכן עמרם, כי המצות משפט אלקי הארץ הן, אף על פי שהוזהרנו בחובת הגוף בכל מקום (קדושין לו:). וכבר רמזו רבותינו הסוד הזה (בספרי, דברים פסקא מג), ואני אעירך בו בעזרת ה' (ברמב"ן אחי יח, כה. עקב יא, יח), והמצבה מצוה שנתחדשה בזמן ידוע היא, כמו שדרשו (בספרי ריש שופטים) בְּאֲשֶׁר שָׁנָא ה' אֱלֹקֶיךָ (שם טו, כב), ששנאה אחר היותה אהובה בימי האבות וכו'.
 וְעַל דָּרְךְ פִּשְׁטֵשׁ נֶאֱמַר שִׁיָּהּ מִשְׁמֶרְתִּי אֲמוֹנַת הָאֱלֹקִים, שהאמין בשם המיוחד ושמר משמרת זו בלבד, וחלק בה על עובדי העבודה זרה, וקרא בשם ה' להשיב רבים לעבודתו. מִצְוֹתַי, ככל אשר צוהו, בלך לך מארצך, ועולת בנו, וגרישת האמה ואת בנה. חֻקֹּתַי, ללכת בדרכי ה', להיות חנון ורחום ועושה צדקה ומשפט, ולצות את בניו ואת ביתו בהם. וְתוֹרֹתַי, המילה בעצמו ובניו ועבדיו, ומצות בני נח כולן, שהן תורה להם.

²⁰ באור החיים הק' ויחי (מט, א): וקודם לבא לביאור הכתובים יש לנו לחקור חקירה אחת, והיא איך עשה יעקב היפך מה שכתוב בתורה (תצא כא, טו) לא יוכל לבפר את בן הָאֵהוּבָה על פני בן הַשְּׁנוּאָה הַבְּכֹר, והוא בפר יוסף בן רחל האהובה אצלו, על פני ראובן בן לאה השנואה. וקודם צריך לתת לב אם האבות היה עליהם חיוב קיום כל התורה, כי הלא מצונו שיעקב נשא ב' אחיות, ואברהם לא מל עד שהיה זקן, וכן כמה פירוטים. ומעתה מה מקום

דאך עובר זיין אן אסור אויכעט, אויסער עבודה זרה. און מ'טאָר [נאָר] נישט זאָגן [אז] ס'איז נשְׁתַּנָּה געוואָרן אַ מצוה אָדער אַן איסור, דאָס טאָר מען נישט. אָבער הוראת שעה [מותר לעבור על המצוה] אזוי ווי אַלְיָהוּ בְּהַר הַפְּרָמֶל, [ווי] ס'שטייט אַרויס אַלּוּ תִשְׁמְעוּן [דברים יח, טו], בְּהוֹרָאת שְׁעָה מעג ער יאָ טוֹן¹.

[און] יעקב אבינו האָט געזען [בנבואה, אז] ער מוז נעמען שְׁתֵּי אַחִיות. און אפילו נאָך קבלת התורה האָט מען אויך געמעגט בְּהוֹרָאת שְׁעָה, [באופן] אַז די נבואה האָט אים געוויזן. [וא"כ אין צריך לתירוץ הרמב"ן, שיעקב היה קודם מתן תורה]. אזוי זאָגט דער אור החיים הקדוש.

צנ

ישׁוב קושיא מו

ובאופן זה יש לתרץ גם כן ענין מעשה יהודה בתמר, כי הכל היה מן השמים כדי שיצא ממנה השתלשלות מלכות בית דוד, וכמבואר בנמרא שיצאה בת קול ממני יצאו הדברים כבושין

[והנה] ביי תְּמָרִין שטייט דאָך אַרויס אין די גמרא² אַז ס'איז געווען [על פי] נְבוּאָה. [אויפן פסוק] צִדְקָה מִמֶּנִּי, זאָגט די גמרא אין מלקות דף כ"ג³ [שיצאה בת קול ואמרה] מִמֶּנִּי יֵצְאוּ הַדְּבָרִים כְּבוּשִׁין. ס'איז מן השמים געווען, ס'האָט אזוי געמוזט זיין, שטייט אַרויס אין די גמרא⁴.

צד

וגם מבואר במדרש שרצה יהודה ללכת לדרוכו, ומלאך הכריח אותו מן השמים לכך, ויש לומר דהכוונה שהכריח אותו בהודעת נבואה מן השמים שיעשה זאת

און דאָ [אויפן פסוק] וַיֵּט אֵלֶיהָ אֶל הַדֶּרֶךְ, שטייט אויכעט, וַיֵּט אֵלֶיהָ אֶל הַדֶּרֶךְ, אַז

לקושיא זו שבכר בן האהובה, תהיה זו כערלה של אברהם קודם שנצטווה, וכנשיאת ב' אחיות ליעקב. ◦ וראיתי לרמב"ן שנתן טעם ליעקב שנשא ב' אחיות כי לא היה בארץ, עד כאן. ואין דבריו חזקים בסמוכות, כי מי גילה לו סוד זה, שלא היה שומר תורה אלא בארץ, אחר שאין הפרש בין הארץ לחוץ לארץ באותן פרטי המצות שלא שמרום האבות. ◦ והנכון בעיני הוא, כי האבות קבלו התורה משם, שקבל מנח, שקבל מחנוך, שקבל מאדם הראשון אשר למדה מפי הגבורה, דכתיב (איוב כח, כו) אַז רָאָה וגו' וַיֹּאמֶר לְאָדָם, ושבאמצעותה צוהו לעבור גן עדן, וכמו שפירשתי (בראשית ב, טו) בפסוק לְעֵבֶדָה וּלְשִׁמְרָהּ. אך לא 'נצטווה' אלא על ז' מצות, שאם יעבור עליהם יהרג, אבל שאר התורה קרוב לשכר אם יעשה, ורחוק מן ההפסד אם לא יקיים. וכדרך שיש לנו גם אחר נתינת התורה, שיש מצות שאם יעשה אותם האדם יטול שכר, ואם לאו אין לו עונש עליהם, כמו כן היה מיום ברא אלקים אדם בכל התורה, חוץ מו' מצות. והאבות לצד חביבותם בה' וחשקם באושר עליון, קיימו הכל, כאומרו (תולדות כו, ה) עֵקֶב אֲשֶׁר שָׁמַע וגו', ואמרו ז"ל (יזמא כח:) קיים אברהם אבינו אפילו עירוב תבשילין, ואת בניו הקים תחתיו להרויח תועלת המצות ועסק התורה. אבל במקום שהיו רואים תועלת דבר ההצלחה להם, כמו שתאמר יעקב כשהרגיש בהצלחתו בנושאי ב' האחיות, העלים עין מריוח הנמשך מקיום המצוה ההיא, כיון שאין לו עונש אם לא יקיימנה, כל עוד שלא נתנה תורה. ומה גם אם נאמר שהיו עושים על פי הדיבור, כי האבות נביאים היו (מגילה יד.), וה' אמר להם לעשות כן. ◦ ודבר זה דומה למה שכתב רמב"ם בהלכות יסודי התורה (ט, א) כי נביא שאמר לעבור על איסור מאיסורי התורה לפי שעה, שומעין לו, כאלוהו בהר הכרמל וכו'. גם יאמן יעקב שעשה מעשה על פי נבואתו שיכול לישא ב' אחיות לפי שעה, לא שיעקר איסור ב' אחיות. ומה גם, בזמן שלא היה להם עונש על הדבר אלא הקרבת התועלת אם יקיימו, כנזכר. גם יהודה על ידי מלאך הורשה לקחת תמר כאומרו ז"ל (בראשית רבה פח, ח), למה שנמשך ממנה מהאצלת נשמות הקדושות. ◦ ולפי זה נאמר כי יעקב נראה בעיניו להעניש ראובן על אשר חלל יצועו, ונטל ממנו הבכורה, או שכן נאמר לו בנבואה, וכמו שכן אמר הכתוב בדברי הימים (א, ה) א) רְאוּבֵן בְּכוֹר יִשְׂרָאֵל כִּי הוּא הַבְּכוֹר, וּבְחַלְלוֹ יִצְעוּעֵי אֲבִיו נִתְּנָה בְּכֹרְתּוֹ לְבְנֵי יוֹסֵף.

¹ כמבואר כל זה בגמרא יבמות (ז:), וברמב"ם (יסודי התורה ט, א).

² דברי הגמרא מכות (כג:), הובא לעיל בהערה ה. וכן הוא בגמרא סוטה (י:), המובא להלן בהערה לא, ועיין פירושו ברש"י שם ושם.

³ ועיין בתרגום יונתן (לח, כו): וְאֶבֶר יְהוּדָה וְאֶמֶר זְכִיָּא הִיא תִּמְר מִיני אֲתַעְבְּרָת, וּבְרַת קְלָא נְפִלַת מִשְׁמִיָּא וְאִמְרַת דְּמִן קְדָמֵי הָיָה פִּתְגָמָא, וְאִשְׁתַּנְּבוּ תְרִיחוּם מִן דִּינָא.

ער איז שוין געגאנגען ווייטער, און אַ מלאַך וַיֵּט, דער מלאַך מִיכָאֵל האָט אים אומגעקערט, זאָגט ער אַרויס בְּפִרוּשׁ. אַזוי זאָגט דער מדרש^{כא}, און תוספות ברענגט עס צי אין די בעלי התוספות^{כב} [על התורה].

צה

[ואם כן] האָט אים אַ מלאַך געברענגט די נְבוּאָה, ער האָט געמוזט, כדי ס'זאָל אַרויסקומען [פון איר] דאָס מַלְכוּת בֵּית דָּוִד [הבא מיהודה].

צו

אַזוי ווי ס'שטייט^{כב}, מְצַאֲתִי דָּוִד עַבְדִּי בְּשֵׁמֶן קִדְשֵׁי מִשְׁחָתוֹ (תהלים פט, כא), וְהִיכֵן מִצְאָתוֹ, בַּסּוּדָם.

צז

ער ברענגט דאָך דאָרטן אויך אין תְּהִלֵּימִל תְּפִלָּה לְמֹשֶׁה^{כד}, ברענגט ער [אז] אַלֶּע פּרֵיעֲרִידֵיגֶע, און דער ארײ הקדוש טייטשט דאָרט^{כד}, אַז מ'האָט נישט געקאָנט [אנדערש, ווייל] דאָס מַלְכוּת בֵּית דָּוִד האָט נישט געקענט אַרויסקומען [נאר אַזוי], וועגן קְטֻרוֹג. מ'האָט עס געמוזט טוֹן 'בְּגִנְבָה' [שלא יריגיש בו המקטרג, ולכן גשתלשל מלכות בית דוד] אין סְדוּם, און דורך לוֹט'ן דערנאָך, אַזוי ווי ס'איז געשען דורך אַזאַ מַעֲשֶׂה [שיצאו מלוט ובנותיו] עֲמוֹן וְמוֹאָב [שמהם יצאה רות המואביה אמה של מלכות בית דוד, ונעמה העמונית אשת שלמה המלך, ואמה של רחבעם המלך בנו (מלכים א' יד, כא). וכמו כן בענין יהודה ותמר, הוצרך להיות באופן כזה, שלא יריגיש השטן שמשם יצא נשמת דוד ומשיח]^{כז}.

^{כא} בבראשית רבה (פה, ח): אמר ר' יוחנן, ביקש לעבור, וזימן לו הקב"ה מלאך וכו', אמר לו, יהודה היכן אתה הולך, מהיכן מלכים עומדים, מהיכן גדולים עומדים. וַיֵּט אֵלָיָהוּ אֶל הַדֶּרֶךְ, בעל כרחו שלא בטובתו.

^{כב} בדת זקנים לבעלי התוספות (לה, טו): וַיִּחַשְׁבֶּהָ לְזוּנָה. וכי מה איכפת ליה, אלא ביקש לילך לו, נשאה עיניה למרום ואמרה, רבון העולמים, וכי לא אני זוכה להוציא חכם מגופו של צדיק זה. מיד שלח לו הקב"ה מִיכָאֵל וְהַחֲזִירוּ, כתיב הכא וַיֵּט אֵלָיָהוּ, וכתיב (בלק כב, לג) וַיִּתֵּן לְפָנָי, מה התם על ידי מלאך, הכא נמי על ידי מלאך.

^{כג} בבראשית רבה (מא, ד, ג, ט): קום קח את אשתך ואת שתי בנותיך והנמציאתי וגו' (וירא יט, טו) וכו'. רבי יוסי ברבי יצחק אמר, שתי מצאות, רות המואביה, ונעמה העמונית. אמר רבי יצחק, מְצַאֲתִי דָּוִד עַבְדִּי, היכן מצאתיו, בַּסּוּדָם.

^{כד} בתהלים תפלה למשה (פט, כא): מְצַאֲתִי דָּוִד עַבְדִּי. דרשו רז"ל היכן מצאתי, בַּסּוּדָם, להלן אומר שתי בנותיך הנמצאות. על פי שמבואר בכתבים, דאי אפשר להוציא אור יקר כזה, אם לא בענין כזה, עד כאן. ○ והנה מסתבר דמענין רק רע לגמרי, לא יצא טוב מזוכך, רק היה נפסל. רק במעשה מגונה במחשבה טובה, יכול לצמוח ענין יציאת השבויים לפועל, לפי שהם אינם מכירין במחשבה. ואם כן לפי זה, השתלשלות הקדושה של מלכות בית דוד ומשיח, לא יתכן רק בענין כזה שיבא לוט על בנותיו, ויצאו לפועל על ידו רות המואביה, ונעמה העמונית עם רחבעם. דבלא מעשה מגונה מאוד לא יתכן שיצא, אך אֵלָיָהוּ וקוֹץ בֶּה, דהוי נפסלו ח"ו ברעה הגדולה הלזו, אך על ידי מעשה סדום [בלוט ובנותיו] היה המחשבה לטובה, [לפי שהיין] כסבורין שנחרב העולם, והיה מעשה מגונה בצירוף מחשבה טובה, על כן יצאו בכשרון. ○ והן הן דברי רז"ל, מְצַאֲתִי דָּוִד עַבְדִּי, שהוא כמו מצאיה, כי המשפט ניתן שאין להוציא בחזקה. ומפרשין היכן מצאתי, כלומר ממה נפשך, בלא גנות גדול לא יתכן, ועל ידי גנות גדול גם כן לא יתכן, לזה מפרשין בַּסּוּדָם. והבן כי נכון הוא ואמת בס"ד.

^{כז} בספר הליקוטים פרשת וירא (פרק יח), עיי"ש. ועיין בעשרה מאמרות להרמ"ע (מאמר העתים, סימן ט).

^{כז} ועיין זה גם בש"ך על התורה (בפרשתן) וז"ל: שמעתי בשם הר"י יעקב אריז' ז"ל, שקיבל מרבנותי, למה היחס והשררה והמלכות של ישראל יהיה על זה הדרך, שהרואה יראה שח"ו יש בו צד ממזרות. וכן ענין בועז שלא הוליד מאשה אחרת אלא מבחו של עגלון שהוא ממואב, וכבר ידעת מואב מאין בא. ודוד גם כן אמרו וילקוט המכירי תהלים קי"ח) וכו', ורחבעם גם כן מנעמה העמונית. אלא שעשה הקב"ה כן, כדי להביא מלך המשיח בהיסח דעת, כדי שלא יקטרג המקטרג. כמו שאמר בוזהר (ח"א עקב:), תא חזי תיאובתא דדרגין מסאבין לאו איהו אלא לקטרגא בסיטרין קדישין, יעקב דאיהו קדישא כוליהו כמן ליה וקטרגו בהדיה, בקדמיתא נשכיה חויה

צח

יהיה איך שיהיה, על כל פנים האָט דאָס געמוזט זיין.

ממילא האָבן זיך אויפגעהערט אַלע קשיות, האָבן זיך אויפגעהערט אַלע קשיות האָבן זיך אויפגעהערט¹².

צט

ומה שלא ידע תחילה כי כלתו היא, ודונה לשריפה. גם זה היה מן השמים, כי הוצרך לעבור כל אלו הענינים. ושהיא תעמוד בהנסיין דמוטב להפיל עצמה לכבשן האש ולא ילבין פני חבירו ברבים, כמו שלמדו בנמרא מכאן. וגם יהודה יעמוד בהנסיין שיודה ברבר כי ממנו היא, בכדי להציל אותה משריפה. ואמרו חכ"ל דבכות זה ניצולו חננה מישאל ועזריה מכבשן האש

איי וואָס דען, דאָס איז הערשט אַרויסגעקומען [שפעטער], דעס האָט מען נאָך מעלים געווען דערפריער [מיהודה, שלא ידע כי תמר היא. ורק לאחר מכן] בבית דינו של שם זאָגט דאָך די גמרא איז געווען [וואָס] דער רוח הקדש האָט געזאָגט צדקה ממני, [ממני יצאו הדברים ככושים. אָבער אין] תחלת האָט מען זי דאָך דן געווען לשׂרפּה.

[ווייל] דעס האָט אויך געברויכט צו זיין [שמתחילה יהיה הכל בהסתר ובהעלם, מפני המקטרג].

ק

[וועוד טעם על ההעלמה מקודם¹³ יש לומר, חדא ווייל] ס'האָט געברויכט צו זיין דער נסיון [לתמר שלא תבייש את יהודה, וכמו שדרשו מזה כי] נוח לו לאדם שיפיל עצמו לתוך כבשן האש ואל ילבין פני חבירו ברבים¹⁴. זי האָט געברויכט דעם נסיון דורכצוגיין [שתהא מוכנת להפיל עצמה לכבשן האש].

קא

[וועוד שהרין] ס'שטייט דאָך אין תרגום יונתן¹⁵ [ובגמרא סוטה]¹⁶, [אז] דורך דעם נסיון זענען ניצול געוואָרן חנניה מישאל ועזריה פונעם אש.

כמה דאת אמר (וישלה לב, כו) ויצע בכף ירכו וגו', ולזה רמזו ז"ל (סנהדרין צו). נחש מציאה משיח באין בהיסח הדעת, של מקטרג. הלא תראה שניתנה תורה בהיסח דעתו של שטן, כמו שאמרו פרק רבי עקיבא (שבת פט.) בא שטן לפני הקב"ה ואמר לו תורה היכן וכו'. הלא תראה שניתנה תורה בהיסח דעתו, ויאמר השורה והמשיח לא יבואו אלא מהיחס והקדושה, ולא יבוא על זה הדרך. וכן תמר במילואה, תי"ו מ"ם רי"ש, גימטריא זהו כדי להסיח דעת השטן, עם שלוש אותיות. והכל כמוס. וכן תמר במילואה בגימטריא אלף ר', אותיות פלא יו, אלף, פירוש מכוסה וכמוס, כמו כי פלא (דברים יז, ח) תרגום ארי יתפסי וכו'. וסימן ולא ידע [בשכבה ובקומה] [וירא יט, לג לה], כי לוט הוא השטן, מארי דלוטין, לא ידע בשכבה שיצא משם מי שנאמר בו [ויחי מט, ט] כרע רבין כארי, שהוא על שלמה. ובקומה, על מלך המשיח. לא ידע שאלו יוצאים ממנה, כי ה' יתברך הסיח דעתו.

¹² ועיין כעין זה בהושע (א, ב), ובפי' המלבי"ם שם.

¹³ על פי המבואר בדברי יואל.

¹⁴ כמבואר בגמרא כתובות (טו) המובא להלן בהערה לו.

וכן בגמרא סוטה (י:): והיא שלחה אל חמיה לאמר לאיש אשר אלה לו אנכי הרה [ולא שלחה לו לאמר ממך אני הרה, והרי סימנין שלך], ותימא ליה מימר [לשליח, אמור לו שממנו אני הרה ואלו סימנין], אמר רב וטרא בר טוביה אמר רב וכו' נוח לו לאדם שיפיל עצמו לתוך כבשן האש, ואל ילבין פני חבירו ברבים, מנלן מתמר [אף זו נוח היה לה לישוף ואל תלבין פניו, לפיכך שלחה לו אם יודה ויגלה הוא עצמו את הדבר יגלה, ואם לאו תשרף ולא תגלה היא את הדבר] וכו'. הַכָּר נָא לְמִי [הַחֲתָמָה וְהַפְתִּילִים וְהַמְשָׁה הָאֵלֶּה], אין נא אלא לשון בקשה, אמרה ליה בבקשה ממך הכר פני בוראך ואל תעלים עיניך ממני. (המשך הגמרא. להלן בהערה לא).

¹⁵ בתרגום יונתן (לה, כה): תמר מתאפקא לאיתוקדא [מוצאת לשריפה], ובעת [וחיפשה] תלת משכוניא ולא אשפתהגון, תלת עינאה לשמי מרוקא וכן אמרת: בקעו ברתמין מן קדמך ה', עני יתי בהדא שעתא אנקיי [בעת

[און] ווייל ער [יהודה] האָט מַצִּיל געווען [את תמר] פונעם אַש [במה שאמר צְדָקָה מְמַנִּי. ונמצא שהיה בזה גם נסיון ליהודה].

קב

הקדמה לישוב קושיא יז

בגמרא מבואר שמתחילה נאבדו ממנה הסימנים, לפי שבא ס"מ וריחק, ואח"כ בא נביראל וקירבן

מיר איז נאָך אַ פּלאַ נאָך, די גמרא זאָגט אין סוטה דף י"ב^א, [אויפן פסוק] **היא מוצאת**, אין סוטה [היינו 'בגמרא']^ב זאָגט ער, אז זי האָט געזען דאָרטן די סימנים, און דער ס"מ האָט זיי מַרְחִיק געווען פון איר, דער ס"מ האָט זיי באַהאַלטן, זי האָט נישט געהאַט קיין סימנים, און ס'איז געבליבן זי האָט נישט געהאַט וואָס צו זאָגן, האָט זי געבעטן [און] בַּרְחַמִּי הַשֵּׁם יתְבַרְךָ איז עס צוריקגעקומען.

קג

אמנם במדרש איתא שנאבדו הסימנים, והקב"ה ברא לה אחרים תחתיו

און אין מדרש שטייט גאָר, דאָ אין מדרש רבה^ג שטייט גאָר אז זיי זענען טאַקע אינגאַנצן נאָבד געוואָרן, נאָר דער בורא כל עולמים האָט [פאַר] איר באַשאַפן אַנדערע, ער האָט איר געגעבן אַנדערע סימנים.

קד

ולדברי המדרש יפלא, האך אפשר שמטה כזה היא נאבד ולא ימצאוהו לכסוף [וגם ראוי להשוות דברי המדרש עם דברי הגמרא שנמצאו לכסוף]

לכאורה איז דאָך עפעס אַ פּלאַ, אז ס'איז אזא מטה [שכבר היה ביד יעקב, ועתיד להיות

צרות]. וְאֵנָּה עֵינַי וְאֶשְׁכַּח תֵּלַת סִהְדֵי, וְאֵנָּה מְקַיֵּמָא לָךְ מִן חַרְצֵי [מחלצין] תֵּלְתָא קְדִישֵׁי דְמְקַדְשֵׁי שְׁמֵךְ וְנַחְתִּין לְאַתּוֹן נוּרָא בְּקַעַת דְּנִירָא [והם חנניה מישאל ועזריה]. בֵּיה שְׁעָתָא רְמוּ קוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא לְמִכְאֵל, וְאֵנָּה עֵינַיה וְאֶשְׁכַּחְתּוּן. וְנִסְיַבַּת יְתְהוֹן וְטַלְקַת [והוקת] יְתְהוֹן קְמִי רִיגְלֵי דִינְיָא [לפני רגלי הדיינים], וְאֶמְרַת, גְּבָרָא דְאַלְיָן מְשֻׁכְּנֵי דִידִיהָ, מִינֵיה אֵנָּה מְעַבְרָא. וְאָף עַל גַּב דְאַנָּא וְקִנְדָּא, לִית אֵנָּה מְפָרְסָמָא לֵיה, בְּרַם מְרִי עֲלֵמָא יִתְן בְּלִבְבֵיהָ דִיפִיר יְתְהוֹם וְיִשְׁיִיב יְתִי מִן דִּינָא וְרַבָּא הַדִּין. וְכִינּוּן דְחֵמָא יְתְהוֹם יְהוּדָה, אֶכֶר יְתְהוֹם, בְּכֵן אֶמַר בְּלִבְיָה, טַב לִי בְהִית [להתבייש] בְּעֲלֵמָא הַדִּין דְהוּא עֲלֵם עֵבִיר, וְלֹא נְבָהִית בְּאַנְפֵי אַבְהָתִי צְדִיקָא בְּעֲלֵמָא דְאַתִּי, טַב לִי יְקִיד [להשרף] בְּעֲלֵמָא הַדִּין בְּאִישָׁא טְפִינָא [כאש שנכבה], וְלֹא נִיקִיד בְּעֲלֵמָא דְאַתִּי בְּאִישָׁא אֶכְלָא אִישָׁא, דְמִיכְלָא קְבִיל מִיכְלָא [דמדה כנגד מדה] הוּא, לְפִום דְאַמְרִית לְיַעֲקֹב אַבָּא אֶכֶר כְּדוֹן פְּרָגוּדָא דְבְּרַךְ [הַכֵּר נָא הַפְתַּח בְּנֶךְ], לְפִום כֵּן צְרִיכָתִי לְמִשְׁמַע בְּבִי דִינָא לְמָן אֵינוֹן סִטוּמְתָא [חושט'א וחושט'יא האל'ין]. - [ומה שהזכיר רבינו שבוכות הנסיון של תמר, ושל יהודה, ניצולו חמו"ע, כן מבואר בגמרא סוטה דלהלן].

^א בגמרא סוטה (י): [יכר] יהודה ויאמר צְדָקָה מְמַנִּי, היינו דאמר רב חנין בר ביזא א"ר שמעון חסידא, יוסף שקידש שם שמים בסתר, זכה והוסיפו לו אות אחת משמו של הקב"ה, דכתיב (תהלים פא, ו) עֲדוּת בִּיהוֹסֵף שְׁמוֹ, יהודה שקידש שם שמים בפרהסיא, זכה ונקרא כולו על שמו של הקב"ה. כיון שהודה ואמר צְדָקָה מְמַנִּי, יצתה בת קול ואמרה, אתה הצלת תמר ושני בניה מן האור, חייך שאני מציל בזכותך ג' מבניך מן האור, מאן נינהו, חנניה מישאל ועזריה. ○ צְדָקָה מְמַנִּי, מנא ידע [שממנו היא מעוברת, שמה אף אחרים באו עליה], יצתה בת קול ואמרה ממני יצאו כבושים [דברים עלומים שנגזרו מלפני, שיצאו מזו מלכים, ואי אפשר לצאת אלא מיהודה, דכתיב (ויח מט, ט) גִּיר אֲרָהּ יְהוּדָה. כבושים, דברי סתר, גזירה תמלך, כמו בהדי כבשי דקדושה בריך הוא למה לך בברכות (י) גבי חזוקה].

^ב בגמרא סוטה (י): היא מוצאת, היא 'מיתוצאת' מיבעי ליה [פירשי: 'מיתוצאת' הוי משמע לשון הוצאה בעל כרחא, היא 'מוצאת' משמע לשון מציאה]. אמר רבי אלעזר לאחר 'שנמצאו' סימניה [חותמו ופתילים ומטה], שבא ס"מ [שהוא שר של אדום] וריחקן [כדי שתשרף ולא יצא דוד ממנה, המכה את אדום בגיא מלח (שמואל ב' ח, יג. תהלים ס, ב)], בא גביראל וקירבן. ○ היינו דכתיב (תהלים נו, א) לִמְנַצֵּחַ עַל יוֹצֵת אֲלֵם רְחֻקִים [על עסקי הרחוקה, שנעשו סימניה וחוקים] לרדוד מכתם [לאותה שהיתה ראויה ועומדת לצאת ממנה דוד], אמר רבי יוחנן, משעה שנתרחקו סימניה נעשית כיונה אילמת וכו'. (המשך הגמרא, לעיל בהערה כט).

^ג משא"כ במדרש הוא באופן אחר, וכדמטיק להלן בסמוך.

^ד בביראשית רבה (פה, יא): היא מוצאת וגו'. אמר רבי יודן, מכאן שנאבדו, והמציא הקב"ה אחרים תחתיהן, היך מה דאת אמר (ויקרא ה, כב) או' מוצא אֶבְדָּה וגו'.

ביר משה ואהרן, ומלך המשיח], וואו איז ער אַהינגעקומען [לדברי המדרש, דמשמע שלבסוף נשאר רק החדשים, והישנים נאבדו].

קה

אמנם ראיתי במדרש אחר, כי שניהם אמת, כי מתחילה נבראו סימנים אחרים, ואחר כך נמצאו גם הסימנים הישנים

נאָר איך האָב געזען עפעס אין אַן אַנדערן מדרש גאָר¹⁶, כ'האָב געזען מ'ברענגט גאָר אַ לשון המדרש אַז ס'איז ביידע אַמת. 'די' זענען נאָכד געוואָרן, האָט דער בורא כל עולמים געגעבן אַנדערע, און 'דערנאָך שוין' האָט זי צוריק באַקומען די ערשטע. ס'איז טאַקע ביידע אַמת¹⁷. [ואם כן אף לדברי המדרש רבה, שפיי נמצאו גם הישנים לבסוף].

קי

ובזה יובן הא דמבואר בתוספות לחד גירסא בגמרא דדרשינן 'מוצת' מלשון הצתת אש, וכן משמע ממה שלמדו מכאן בגמרא דמוטב להפיל עצמו לכבשן האש ואל ילבין פני חבירו ברבים. ובפשוטות יוקשה למה לא נתנה הסימנים מיד בתחילה, טרם ש היתה האש מוכנת וכמעט שלא נשרפה

על כל פנים וואָס דען איז געווען אַ פייער.

[שהרי אויף] היא 'מוצאת', זאָגט דאָך תוספות נאָך¹⁷ [דרשינן 'מוצת' בלא אל"ף, מלשון] וַיִּצַת אֵשׁ בְּצִיּוֹן (איכה ד, יא).

[ולכאורה] וויאָזוי איז געדרינגען [דמוטב] להפיל עצמו לתוך כבשן האש [ואל ילבין פני חבירו ברבים. והלא למעשה] זי איז דאָך נאָכנישט אַריינגעגאַנגען [בתוך האש].

[נאָר] זעט אויס [דער פשט, אַז] ס'איז שוין געווען פאַרטיג [און גרייט] דאָס פייער.

נו [אם כן לכאורה] וויאָזוי האָט זי עפעס געוואָרט ביז מ'וועט מאַכן פייער, [והרי תיכף] אַז מ'האָט דאָ גע'פּסָק'נט ביים בֵּית דִּין [שתשרף] האָט זי עס געזאָלט אַרויסברענגען [די סימנים].

קז

אמנם לפי האמור מבואר, כי מתחילה נאבדו ממנה הסימנים, ולא מצאה אותן עד לבסוף כשהמציאו לה מן השמים

נאָר וואָס דען, מיט דעם איז דאָס פאַרענטפערט, מיט דער גמרא [סוטה דלעיל.

¹⁶ במדרש הגדול בפרשתן: דבר אחר היא מוצאת, הלכה וביקשה אותן העדים שנתן לה, ולא מצאה אותן. מה עשה לה הקב"ה, ברא לה אחרים, וכשהיא יוצאה מצאה הראשונים. מנין שהיא כן, אמר רבי יהודה רבי שלום, היא יוצאת אין כתיב, אלא היא 'מוצאת', כענין שנאמר או מִצָּא אֲבָבָה.

ועיין גם בתנחומא ישן (סימן יז): אמר הוציאנה וְתִשְׂרֶף, והיו גוררין בה ומוציאין אותה שלא בטובתה, שנאמר היא מוצאת, ועם שהיא יוצאת ביקשה את הערבון ולא מצאה אותם, באותה שעה תלתה עיניה לשמים, מיד שלח לה הקב"ה אחרים. דבר אחר, אמר רבי יהודה הלוי ב"ר שלום, עם שהיא יוצאה האיר הקב"ה עיניה ומצאה אותם, מאחר שאברתן, שאין מציאה אלא מכלל אבידה, שכתיב (ויקרא ה, כב) או מִצָּא אֲבָבָה.

¹⁷ ועיין עוד השלמת הביאור בזה בדברי יואל, כי אלו הסימנים שנתן לה יהודה מרמזים על מלך המשיח, כמו שאמרו רז"ל במדרש חותמך זו מלכות, ומטך זה מלך המשיח. והס"מ הטמין אותן הסימנים, כי הרגיש קצת בדבר, ורצה לעכב ולמנוע השתלשלות ההוא, ומעתה שלא יהיו סימניה בידיה ידונוה לשריפה. ועל כן ברא הקב"ה אחרים תחתיהן, כדי להצילה משריפה. ולא רצה הקב"ה להכריחו וליקח ממנו הסימנים בעל כרחו, כדי שלא ירגיש ברמיזת הסימנים, ולא יקטר. ואחר שכבר היו סימנים אחרים וניצולה מדין שריפה, בא גבריאל וקירבן, והחזיר לה אותן סימנים עצמן, כי היה בהם רמז על השתלשלות משיח שיצא ממנה, ומעתה לא עכב הסי"מ, כי בין כך ובין כך היתה ניצולת. ונמצאו כי ב' המאמרים חדא ניהו ולא פליגי.

¹⁸ דאיתא בגמרא כתובות (טו): נוח לו לאדם שימסור עצמו לתוך כבשן האש, ואל ילבין פני חבירו ברבים, מנא לן מתמר, דכתיב היא מוצאת. – ועל זה כתבו בתוספות שם: דכתיב היא מוצאת. רבינו חננאל גריס [בגמרא] מוצת בלא אל"ף, לשון וַיִּצַת אֵשׁ בְּצִיּוֹן.

וויילן זי האָט נישט געהאַט [די סימנים תיכף, וויילן] דער ס"מ האָט עס מַרְחִיק געווען [ובינתיים כבר הציתו והכינו את האש].

איז זי שוין געווען גרייט [להפיל עצמה לאש, כדי שלא תלכין פני יהודה].

קח

אבל לא המציאו לה הסימנים רק לבסוף, ולא מיד בתחילה. והמעם בזה י"ל גם בדרך פשוט [מלבד המעם דלעיל, לפי שהוצרכה לעמוד עוד בזה הנסיון, שתהא מוכנת להפיל עצמה לכבשן האש], דהוא לפי שהיה צורך לצאת אותה הפסק לדונה בשריפה, בכדי למיגרר מילתא שלא יזלזלו ברברים כאלו

און די סִיבָה וואָס ס'האָט געברויכט צו זיין [הכנת האש מתחילה, ולא חזרו והמציאו לה מן השמים אלו הסימנים, וכדרך שהמציאו להב לבסוף. הטעם הוא וויילן] ס'האָט געברויכט דורכצוגיין [הנסיון שהיא תהא מוכנת להפיל עצמה באש (וכדלעיל באות ק)]. וכן] דער פֿסק האָט [אויך] געברויכט צו זיין, לְמִיגְדֵר מִיִּלְתָּא, מ'זאָל וויסן [שלא לזלזל בכך. שהרי] אַז נישט העט מען דאָך גיווען געווען [מזלזל געווען בעריות ח"ו].

'דאָס פֿשְׁטות' קען אויכעט זיין [מלבד הטעמים דלעיל (באות ק-קא)], וואָרן ס'איז דעך דאָך געווען אַ מעשה מכוער. אינגאַנצן פֿסוד איז דאָך עס נאָך געווען [נאָר] אין אָנהייב, [ביו] מ'האָט דאָך געזאָגט הָרָה לְזַנּוּנִים, האָט מען דאָך שוין 'געוואוסט' דערפון [והיה בהכרח לדונה בכדי למיגרר מילתא], אַז נישט העט עס גיווען געווען אַ פֿרָצָה. ס'האָט געמוזט זיין אַ פֿסק.

קט

ואחר שיצאה הפסוק שוב המציאו לה הסימנים מן השמים, ונתגלה שהיא מיהודה ושהכל היה על פי נבואה ורוח הקודש

און דערנאָך איז אַרױסגעקומען [כשאמר יהודה] צִדְקָה 'מִמְנִי', און ס'איז געקומען אַ בת קול מִמְנִי יֵצְאוּ הַדְּבָרִים פְּבוּשִׁין, בְּבֵית דִּינּוּ שֶׁל שָׁם איז אַראָפּגעקומען [בהתגלות] די נְבוּאָה, דעס בַּת קוֹל. [ושוב ידעו כולם שהוצרך יהודה לעשות כן על פי נבואה, ולכן שוב פטרו אותה משריפה].

קי

ישוב קושיא זו

על כל פנים די אַלע זאכן האָבן געברויכט צו זיין, און ס'האָט געברויכט אַזוי דורכצוגיין דעס ענין, איבערדעם איז דאָס דורכגעגאַנגען, איבערדעם איז דאָס די מַטָּה [שמסר לה, ומה שנאבדה]. און דאָס איז געבליבן [לבסוף במצרים ובמדבר, עד שעתידה להיות גם ביד מלך המשיח].

קיא

יהודה עצמו כבר ידע גם מתחילה על פי נבואה שצריך לעשות כל הענין, אף שעדיין לא ידע אז שהיא תמר. ולכן לא קשה האריך תן לה המטה, כי גם זה היה בנבואה, וכבר הבין שרמוז בזה התשלשלות מלכות בית דוד ומלך המשיח. וכמובאר במדרש נצנצה בה רוח הקודש, הַתְּמָהּ זו מלכות, וּפְתִילָהּ זו סנהדרין, וּמִפְּהָּ זֶה מלך המשיח

קאָן זיין, יהודה אַליין האָט אויך געוואוסט [גם מתחילה, שלבסוף תוחזר אליו המטה], ער האָט געוואוסט [אז] אַ מְלָאָךּ פִּירט אים צוריק, און [דעס] וואָס האָט ער געגעבן [די] מטה, היה גם כן בנבואה].

קיב

ס'שטייט דאָך אויך אַרויס אין מדרש^ל, [אויף דעם וואָס] זי האָט געזאָגט [ליהודה שתתן לי] חתמך ופתילך, [אז] נצצה בה רוח הקדש. דער רוח הקדש נצצה בה, [ולכן] האָט זי געזאָגט חותמך, האָט זי געזאָגט [חותמך] זון מלכות. ופתילך, מיינט מען סנהדרין. ומטף, זה מלך המשיח. אזוי זאָגט אויף דעם דער מדרש, אין מדרש רבה דאָ אויפן אָרט.

קיג

[ונמצא] ס'איז געווען מיט רוח הקדש האָט זי דאָס פאַרלאַנגט, און זי האָט דאָס געזען ברוח הקדש די אלע זאָכן.

קיד

הערה בדברי המורה

ס'איז מיר אַ פּלאַ [לפי זה, דעס וואָס] דער מזרחי זאָגט, [אויף וואָס] רש"י זאָגט^ט [בפסוק] הכר נא, [שאמרה ליהודה] זאָלסט מודה זיין, כדי דו זאָלסט נישט מאַבד זיין ג' נפשות. זאָגט דער מזרחי^ב, זי האָט דאָך נאָכנישט געוואוסט אַז זי האָט צוויי, אַז ס'איז ג' נפשות, [דאפשר שהיא רק עיבור אחד, ואם כן הם רק ב' נפשות]. [ועל זה כתב כי] רש"י זאָגט נאָר אזוי [שהם ג'], ווייל דער אַמת איז אזוי.

קטו

איך ווייס אָבער נישט וואָס הייסט 'זי' האָט נישט געוואוסט, מי הגיד לו שלא ידעה], ווער זאָגט דען אַז זי האָט נישט געוואוסט, [והלא] ס'שטייט דאָך^ל זי האָט געוואוסט ביז צום מלך המשיח האָט זי געזען מיטן רוח הקדש, און דעס וואָס ס'טוט זיך 'שוין' האָט זי נישט געזען? אַז זי האָט ביי זיך צוויי נפשות. ס'איז גאַרנישט קיין הנה אַמינאָ בעולם [אַנדערש, ובודאין] זי האָט טאַקע געוואוסט^{מא} [שתאומים בבטנה, ושדנו בזה ג' נפשות]. זי האָט דאָך געוואוסט, זי האָט דאָך געזען נאָך ווייטער [אפילו דאָס] עתידות.

^{לה} בבראשית רבה (פה, ט): ויאמר מה הערבון אשר אָתן וגו'. אמר רבי חוניא, נענצה בה רוח הקודש. חתמך, זו מלכות, היך מה דאת אמר (שיר השירים ח, ו) שימני כחותם על לבבי, כי אם יהיה כְּנִיהוּ בְּן יְהוֹקִים מֶלֶךְ יְהוּדָה חותם על יד מיני (ירמי' כב, כד). ופתילך, זו סנהדרין שהן מצוינין בפתיל, היך מה דאת אמר (שלה טו, לה) פתיל תכלת. ומטף, זה מלך המשיח, היך מה דאת אמר (ישעי' יא, א) ויצא חטך מגזע ישי, מטה עזך ישלח ה' מציון (תהלים קי, ב).

^{לט} ברש"י (לה, כה): הכר נא [נא למי החתמת וגו']. אין נא אלא לשון בקשה, הכר נא בוראך, ואל תאבד שלש נפשות.

^מ בפ' הרא"ם (סג): שלש נפשות. היא ושני בנים שבבטנה. ואף על פי שבאותה שעה לא ידעה אם יש תאומים בבטנה, כדכתיב וַיְהִי בַעַת לְדָתָהּ וַיְהִי תְאוֹמִים, משמע שלא ידעה זה עד עת לדתה. מכל מקום כיון דאיגלאי מילתא למפרע שהיו תאומים, תפשו בלשונם 'שלש' נפשות במקום 'שתי' נפשות שאמרה היא.

^{מא} וכן מבואר בדברי דוד (להטורי זהב) על פירש"י (סג), וז"ל: הכר נא כו'. שלש נפשות כו'. אף על גב דכתיב בסמוך וַיְהִי תְאוֹמִים בְּבִטְנָהּ, משמע דבשעת הריון לא היה נודע [והוא קושיית הרא"ם]. יש לומר דודאי היא ידעה נבואה מזה, וראיה דאמרין בבראשית רבה (פה, ט) שהיתה אומרת מלכים אני טוענת כו'. אלא דקא משמע לן קרא [וַיְהִי בַעַת לְדָתָהּ וגו'] שלא היה לה צער הריון מחמת תאומים, כמו רבקה שהיה לה צער, ועל כן הוצרכה להודיע צערה לרבים. מה שאין כן כאן היה הדבר בהסתור בלי צער, ולא נודע לרבים עד הלידה. והיינו משום דכאן היו שניהם צדיקים.

קטז

המשך וסיום ישוב קושיא יז

יהיה איך שיהיה, יהודה האָט דאָ געזען דעס אַלעס [ברוח הקודש ונבואה].
 [והגם] ער האָט נישט געוואוסט מיט וועמען ער האָט פיהר²¹, נאָר ער האָט געזען
 [ענין] חוֹתְמָךְ וּפְתִילֶךְ [ומה שנרמז בזה כדברי המדרש], ער האָט געזען דעם רוח הקדֶשׁ מיט
 די נְבוּאָה, האָט ער פֿאַרשטאַנען [אז] דאָ ברויך אַרױסצוקומען די נְשָׁמוֹת, מ'ברויך
 דאָס אַרױסצונעמען, פונעם געפענגעניש ברויך מען אַרױסצונעמען [נשמות קדושות
 האלר].

קיז

הקדמה לישוב קושיא יט

בישמח משה מפרש הפסוק 'ובבִּזְהָ' לֹא שָׁלַח אֶת יָדָם, דהיינו באותן שהיו טמונים בהם עדיין
 נשמות קדושות שהוצרכו לצאת מהם, ונקראו 'ביזה' על שם מה שהיו עשוקים עדיין בין הקליפות
 [והנה] דער זיידע זכרוננו לברכה אין ישמח משה טייטשט ער, ווען זיי האָבן
 גע'הָרְג'עט [די עמלקים ביים נס פורים], אין די מגילה [שטייט] וּבִבְּזָה לֹא שָׁלַח אֶת יָדָם.
 - דער ישמח משה זאָגט עס, אין פרשת תולדות²², און אין פרשת ואתחנן²³
 זאָגט ער עס. -

ער זאָגט [לפרש הכתוב] 'ובבִּזְהָ' לֹא שָׁלַח אֶת יָדָם, [דלכאורה קשה] צו וואָס
 דערציילט ער מיר עפעס אַז זיי האָבן נישט [שולח יד געווען בבזיה], עטליכע מאָל שטייט
 [אסתר ט, י טו טז] וּבִבְּזָה לֹא שָׁלַח אֶת יָדָם, וואָס דאַרף ער דערציילן וּבִבְּזָה לֹא שָׁלַח אֶת
 יָדָם, [אז] זיי האָבן נישט גענומען קיין כּוּז. [ולמאי נפקא מינה צי] האָבן זיי יאָ גענומען [צי]
 האָבן זיי נישט גענומען, פֿאַרוואָס זאָגט ער עס.

קיח

זאָגט ער אַזוי.

לעולם שטייט דאָך²⁴ מְבַנֵּי בְנֵי פוֹן הַמְּזִין לַמְּדוּ תוֹרָה בְּרַבִּים, ווייל דאָרט איז

²¹ בישמח משה פרשת תולדות (ע"פ ויאהב יצחק): והנה פירשתי בפסוק וּבִבְּזָה לֹא שָׁלַח אֶת יָדָם, על פי מה שמצינו שמבני בניו של המן למדו תורה ברבים, הרי שלא פָּלוּ ורעו לגמרי, והטעם על זה, דכתיב וַיֵּרָא פִּי אֵין איש עתיד להתגייר, על כן וַיֵּרָא אֶת הַמַּצְרִי וגו'. ולכך באלו שראו ברוח הקודש שהיו בהם ניצוצות קדושות, לא נגעו בהן. וידוע מה שפירשו וְרֵאִיתִי אֶת דְּמַעַת הַעֵשְׂקִים', דקאי על ניצוצות הקדושה הַעֵשְׂקִים בתוך הטומאה. וזהו שנאמר 'ובבִּזְהָ', במקום ביזה, לֹא שָׁלַח אֶת יָדָם לנגוע בהן.

²² בישמח משה סוף ואתחנן (ד"ה בהפטרה, בהג"ה): מה שנאמר כמה פעמים וּבִבְּזָה לֹא שָׁלַח אֶת יָדָם. להבין מה היה הכוונה בזה שלא שללו, וגם מה הפלא שמספר. ועוד קשה למה כתבו בדרך לשון נסתר, שיש בו אריכות יותר, מה היה חסר אלו נאמר וּשְׁלָלְם לֹא כּוּז. ○ והנראה לי יש בו ענין נסתר לכד הפשוט, דהנה יש להבין הלא איתא בגמרא מבני בניו של המן למדו תורה ברבים, ואם כן מזה מוכרח שלא פָּלוּ ורע המן, ועל זה יש לתמוה, שמהסברא זה היה ראוי לראשונה לכולת זרע הצורך. אבל הענין יובן על פי שדרשו רז"ל (שמות רבה א, כט) בפסוק וַיֵּרָא כֹּה וַיֵּרָא פִּי אֵין איש (שמות ב, יב), ראה כי אין עתיד לצאת ממנו [מין] שיתגייר. ○ ולכך, באלו שהיה בהן ניצוצות הקדושה לא נגעו בהן. או שנשפע רוח הקודש על כל ישראל כדרך שנשפע בעת נתינת התורה, דהא אז היה עיקר הקבלה (עיין שבת פח, ט). והבן. או שמאת ה' מן השמים היה שלא יגעו באלו, ואנשי כנסת הגדולה שכתבו המגילה, ידעו זה ברוח הקודש, והבן. ○ והנה איתא בספרים על פסוק (קהלת ד, א) שְׁבַתִּי וְרֵאִיתִי אֶת דְּמַעַת הַעֵשְׂקִים' בתוך הטומאה. ועל פי זה מדווקק מאד הלשון 'ובבִּזְהָ', במקום שיש ביזה, לֹא שָׁלַח אֶת יָדָם, והבן. ○ והפשיטות תולה בזה, דלכך לא שללו, משום יְכִין רשע וְצַדִּיק יִלְבָּשׁ (איוב כו, יז), כמו שהדין במסור (בבא קמא קט. ט). ○ ועל פי זה יובן דברי רז"ל (מגילה ד. ו) וּבִבְּזָה לֹא שָׁלַח אֶת יָדָם, מנא ידעו, אלא שמע מינה דאסתר ברוח הקודש נאמרה, והבן. ואף דאמר (שם) לכולהו אית להו פירכא, היינו להפשטיות שהוא הלבוש, מה שאין כן להפנימות, ולכך לא אמר אית להו 'תיבתא', והבן.

דאָך געווען נְשָׁמוֹת [קדושות שיצאו מהם, ובעוד שהיו שבויים בתוכם הם נקראים 'ביזה'] אַזוֹי ווי ס'שטייט^מ [בביאור הפסוק] [קהלת ד, א] דְּמַעַת הַעֲשָׂקִים, מיינט מען די נְשָׁמוֹת [קדושות] וואָס זענען באַרויבט געוואָרן, וואָס זענען אין די הענט פון די קְלָפוֹת.

זאָגט ער [בישמח משה], זיי האָבן אַכטונג געגעבן [כשהרגו מהגוים בנס פורים, אז] דאָרט וואו ס'צייט זיך די עַנְפִּים - זיי האָבן דאָך גע'הַרְגָ'עט דאָ, ס'איז דאָך געווען די בְּנֵי עַמְלֶק, די בְּנֵי הַמֶּן, - אַז דאָרטן וואו ס'צייט זיך די נְשָׁמוֹת גְבוּהִים וואָס זענען שפּעטער לְמָדוּ [תורה] בְּרַבִּים, די וואָס זענען אַרויסגעקומען פון אים, [בהם לא שלחו ידם. און אויף דעם] זאָגט ער [בהפסוק] 'בְּבִזָּה' לֹא שְׁלַחוּ אֶת יָדָם, די נְשָׁמוֹת וואָס זענען באַרויבט ביי זיי, דעס האָבן זיי אַכטונג געגעבן [אז] זיי זאָלן נישט טון [פאַר זיי גאַרנישט].

קיט

ישוב קושיא יח-ט

והנה מבואר ברש"י דלפי שרימה יהודה את אביו בגדי עוים, שהפביל כתנת יוסף בדמו, רמוה גם אותו בגדי עוים. ולכן יהודה עצמו כשראה שלא מצא אותה ולא יוכל להחזיר הסימנים, תלה גם כן בזה. ונתיירא שמא פגם זה מה שרימה את אביו, יעכב בערו שלא יזכה להוציא ממנה השתלשלות מלכות בית דוד ומשיח

דאָס קאָן דאָ זיין.

יהודה האָט דאָ געזען די גאַנצע זאַך [הגרמו באלו המשכונות שנתן לה. און] פּלוּצִים האָט ער עפּעס געזען אַזאַ וואונדערליכע זאַך, ער האָט געשיקט דעם גְּדִי [להחזיר המשכונות, און] האָט ער [איר] נישט געטראָפּן.

[און] ער האָט דאָך מוֹרָא געהאַט פאַר אַ חֲטָאָ וּכְדָרְךָ הַצְדִּיקִים, והרי חזינן כין רש"י זאָגט דאָך^מ [אז] פּאַרדעם האָט מען אים פאַרפּאַפט מיט אַ גְּדִי, פּאַרוואָס, ווייל ער האָט אויסגעפּאַפט דעם פּאַטער - וַיִּשְׁחַטוּ שְׁעִיר עִזִּים [לו, לא] - מיט אַ גְּדִי, האָט מען אים צוריק אָפּגעפּאַפט [מיט אַ גְּדִי], ס'איז געווען מְדָה כְּנֶגֶד מְדָה.

קב

על כל פנים [כשראה שלא מצאוהו כששלח הגדי, התבונן דוהו מדה כנגד מדה על שרימה את אביו בגדי, וממילא] האָט ער מוֹרָא געהאַט פאַר דעם חֲטָאָ [שרימה את אביו בגדי], אַז אפּשר קען זיין אַז די עוֹנוֹת איז גוֹרָם אַז מ'וועט נישט אַרויסנעמען די נְשָׁמוֹת, דעס וועט מען נישט אַרויסנעמען, און ס'וועט בלייבן אין בְּזָה.

^מ בגמרא סנהדרין (יב:): תנו רבנן, נעמן גר תושב היה [פירש"י: שלא קבל עליו שאר מצות, וקבל עליו שלא לעבוד עבודה כוכבים], ונבזראדן גר צדק היה. מבני בניו של סיסרא למדו תורה בירושלים. מבני בניו של סנחריב לימדו תורה ברבים, ומאן נינהו שמעיה ואבטליון. מבני בניו של המן למדו תורה בבני ברק.

ובגמרא גיטין (נו:): תנא, נעמן גר תושב היה [פירש"י: שלא קיבל עליו שאר מצות אלא עבודה זרה, שנאמר (מלכים ב' ה, יז) כי לא יעשה עוד עבדך עלה ויבח לאלהים אחרים כי אם לה'], נבזראדן גר צדק היה. מבני בניו של המן למדו תורה בבני ברק, מבני בניו של סיסרא למדו תינוקות בירושלים, מבני בניו של סנחריב למדו תורה ברבים, מאן אינון שמעיה ואבטליון.

^מ עיין בזה בוהר הק' (ח"ב דף צו), ובפרי עץ חיים (שער קריש שעל המטה), ובמעייני החכמה להאריז"ל (פרק ט).

^מ ברש"י (לח, כג): הגיה שלחתי הגדי הזה [ואתה לא מצאתה]. לפי שרימה יהודה את אביו בגדי עוים, שהטביל כתנת יוסף בדמו, רמוהו גם אותה בגדי עוים. [ומקורו בכראשית רבה (פה, ט)].

קכא

ולכן התפלל יהודה שיצליח בדבר, ולזה אמר 'תקח' לָהּ, שעדיין היא תוכה ליקח ולהוציא ממנה אלו הנשמות קדושות, פֶּן נִהְיֶה לְבוּז, שלא יתאחר עוד עשיקתם בבחינת 'פְּוֵה' בהיותם בין האומות

איבערדעם [ווען] ער האָט געזען אַז ס'געשעט אַזאַ זאַך, ער קען זיך נישט קיין עצה געבן, [און] ער ווייסט נישט ווער [דאָס איז].

האָט ער מתפלל געווען 'תקח' לָהּ, זי זאָל אַרויס נעמען די נשמות, פֶּן נִהְיֶה לְבוּז, ס'זאָל נישט בלייבן ווייטער אין בְּזָה, [נאָר] ס'זאָל ווייטער זיין די נשמות וואָס מ'ברויך מיר אַרויס צו נעמען פון דאָרטן, די נשמות קדושות פון מְלַךְ הַמְּשִׁיחַ און די קדושים [פון מלכות בית דוד, וואָס] מ'דאַרף דאָס אַרויסצונעמען, זאָל זיין תקח, זי זאָל דאָס אַרויסכאַפֿן כאַטשיג. [אַזוי] האָט ער מתפלל געווען.

קכב

ער האָט נישט געמיינט דאָ [כפשוטן] תקח לָהּ, ער האָט נישט געמיינט דעם שטעקן און דעם חתמך וּפְתִילֶךָ [שישארן אצלה], נאָר [די 'נשמות'] דעס וואָס מ'ברויך צו נעמען [אויף דעם] האָט ער געזאָגט תקח לָהּ, כדי דאָס זאָל נישט בלייבן לְבוּז.

קכג

ומה שסיים ואמר הנה שלחתי הגדי הזה וגו', הכוונה בזה, רחל לא אני כבר עשיתי את שלי, וְאַתָּה לא מְצַאֲתָה, ובוה כבר נתכפר לי חמאי מדה כנגד מדה, כמה שרימו גם אותי בגדי עיזים. ואם כן שוב מעתה לא יתעכב הדבר ויכלו ליקח ולהוציא אלו הנשמות קדושות מתוך הבויה

[ועל זה סיים] הנה שלחתי הגדי הזה, איך האָב דאָך שוין געטון [דאָס מייניגע, און] מ'האָט מיך שוין אויסגעפאַפט, איך האָב שוין געהאָט אַן עוּנֵש אויף דעם חטא פון פאַפֿן [את אביו] בגדי, איז דאָך שוין נתכפר געווען דער חטא, [ולכן שוב התפלל] ס'זאָל נישט מַעֲכֵב זיין [דער חטא], ס'זאָל נישט מַעֲכֵב זיין [את התיקון, נאָר] איך זאָל זוכה זיין, איך זאָל זוכה זיין [אַז] ס'זאָל דורך אים היצטערט [אויסגעפירט ווערן אַז] זי זאָל קאָנען אַרויסבאַקומען די נשמות, ס'זאָל נישט מער נַתְּעַכֵּב ווערן [בין הקליפות], ס'זאָל נישט ווייטער בלייבן אין בְּזָה. דאָס איז די גאַנצע פֶּרְשָׁה.

קכד

הוספה מדברי יואל¹²

[ואפשר לפרש בזה גם מה שפירשו התרגומים, פֶּן נִהְיֶה לְבוּז, דְּלִמָּא נִהְיֶי לְגַחֻדָּה, דהוא מלשון צחוק. וירמוז על פי מה שאמר ק"ו הישמח משה זלה"ה, כי בראש השנה כל שרי האומות באים ועומדין לפני בית דין שלמעלה, ומצפים על דינם שיצא לזכות, וגם מלך המשיח בתוכם עומד ומצפה שיהא השנה הבאה שנת גאולתן של ישראל. ואם נגמר הדין שעדיין לא זכו ישראל להגאל בשנה זו, יוצא מלך המשיח בבושה, ושרי אומות העולם מצחקין עליו, עכבה"ק. וידוע שק"ו זלה"ה שמע כרוזין של מעלה, והדברים ברורים וראויים למו שאמרם.

והנה הס"מ הרגיש בכאן שההשתלשלות מלכות בית דוד ומשיח עתיד לצאת מזה, ועל כן התגבר מאוד למנוע ולעכב כנ"ל. ולזה התפלל יהודה תקח לָהּ, שיסייעו מן השמים להשתלשלות קדושה זו, פֶּן נִהְיֶה לְבוּז, שלא נהיה לְגַחֻדָּה בעיני שרי האומות, אם יעלה ח"ו בידם לעכבו או לאחורן].

¹² והוא כנראה ממה שהוסיף רבינו בעת שעבר על הכתבים.

קע

ברכת הקודש

און טאקע דער בורא פֿל עולמים זאל העלפן :
מ'זאל מיר במהרה זוכה זיין, זאל מיר זען די ישועה שלימה.

און ביז דערווייל זאל מיר קאנען דינען דעם באשעפער מיט ישוב הדעת, בנחת
ובהרחבה.

מ'זאל האבן פֿח, סובל צו זיין די נסיונות.

.. בעונינו הרבים האט מען געשיקט 'היינט', נאך שווערערע נסיונות ווי אין די
פריערדיגע דורות.

דער בורא פֿל עולמים זאל העלפן : דער בורא פֿל עולמים זאל רחמנות האבן.
אין דעם גרויסן הסתר, זאל דער בורא כל עולמים רחמנות האבן.
מ'זאל מיר געהאלפן ווערן במהרה.

מ'זאל מיר זוכה זיין, צו טון דעם רצון הבורא ברוך הוא באמת.
מ'זאל מיר דבוק זיין אין די תורה הקדושה.

מ'זאל זוכה זיין צו זען במהרה בישועת פֿל ישראל ושמחתן.
בהתרומוות קרן התורה וישראל, ובהתגלות פֿבוד שמים עלינו, במהרה בימינו
אמן.

בעזרת השם יתברך

קונטרס

לשון קדשו

דברות קודש של כ"ק מרן אדמו"ר רבן של ישראל

רבינו יואל טייטלבוים זללה"ה

אבדק"ק סאטמאר יע"א

וגאב"ד עיה"ק ירושלים תוכב"א

אצל סעודת הודאה ביום התצלה והשיחרור

כ"א בסלו תשב"ז

שחל במוצאי שבת קודש פרשת וישב

למען הציל אתו מידם להשיבו אל אביו

- כלל הוא, דכשיש לאדם ספיקות בענין עשיית מצוה, לא יוכל לעסוק בהמצוה בשלימות הראוי • חתם סופר: שלא לבקש טובה מאיש שאינו הגון להיות שליח לדבר זה • צריך שיהיה לאדם זכותים להיות הזוכה שיבוא על ידו 'הצלה', ולעשות טובה לצדיק • מצות המסוגלים שיבוא על ידו 'הצלה': כיבוד ושימוש אביו. לעסוק בתורה בעצמו, ותמיכה בעוסקי תורה • ביאור המדרש: צריך להיות זהיר במצות, דאלו היה ראובן יודע שהקב"ה מקטיב עליו וישמע ראובן ויצלהו מידם, 'בכתפו' היה מוליכו אצל אביו • ביאור המדרש: שאמר ראובן ואני אנה אני בא ממשעה בלהה • על הנצולים משנות הזעם מוטל החוב להצלת והעמדת הכלל ישראל לדורות העתידים •

נעתקו בלשון אידיש

בהוספת ביאורים והערות

להבנת הענין

שנת תשפ"ה לפ"ק

יצא לאור ע"י מערכת לשון קדשו

כל הזכויות שמורות ואיסור השגת גבול ידוע © Copyright

צו מנדב זיין רופט: 1-718-388-5519 | אויטאמאטיש דורך קרעדיט קארד: #1700 845-366-2793

*** * זייער קלאָר (הדברי תורה 9 מינוט)

לשון קדשו - קונטרס שיז

ברוקלין: 718-298-4641 ארץ ישראל: 072-3333419 7-9-1-3-1#	קול אוצר יהודא	ארץ ישראל: 072-3275205 ענגלאנד: 0330-350-3110 פעקס: 718-650-2970 פאר הערות דרוק 3	לשון קדשו: 929-522-1515 פאר די רעקארדינג פון די וואך. פאר די דערנאך 317
--	----------------	--	---

א

קושיות ודקדוקים בפרשת וישב

קושיא א

להבין כפל הלשונות שבפסוק, בענין ההצלה שהציל ראובן את יוסף

ס'שטייט אין די וואָכעדיגע סדָרה:

וַיִּשְׁמַע רְאוּבֵן וַיַּצִּלְהוּ מִיָּדָם, וַיֹּאמֶר לֹא נִכְנְוּ נַפְשׁוֹ.

א) (דארף מען פארשטיין) דאָס טאַפּלט לִשׁוֹן, וַיִּשְׁמַע רְאוּבֵן [וַיַּצִּלְהוּ], וַיֹּאמֶר לֹא נִכְנְוּ נַפְשׁוֹ. (והר"ן) דאָס איז דאָךְ די הַצִּלָּה, [וואָס] ער האָט אים מַצִּיל געווען, [ואם כן מדוע] 'דערנאָך' זאָגט ער הערשט וַיֹּאמֶר לֹא נִכְנְוּ נַפְשׁוֹ.

[און] צום סוף זאָגט דער פּסוק נאַכאַמאַל: לְמַעַן הַצִּיל אֹתוֹ מִיָּדָם לְהָשִׁיבוֹ אֶל אָבִיו.

ב

קושיא ב

ובמדרש אמרו בפסוק זה, ללמדך עד כמה צריך להיות זהיר במצות, שאילו היה ראובן יודע שהקב"ה מקטיב עליו וַיִּשְׁמַע רְאוּבֵן וַיַּצִּלְהוּ מִיָּדָם, 'בכתפו' היה מוליכו אצל אביו

ס'איז ידוע דער מדרש^א [על זה], לְלַמְדְךָ עַד כַּמָּה צָרִיף לְהִיּוֹת זְהִיר בְּמִצְוֹת, ווי ווייט מ'דאַרף זיין זְהִיר אין מִצְוֹת. אִילוּ הָיָה רְאוּבֵן יוֹדֵעַ, אַז רְאוּבֵן הֵעֵט גִּיוּעֵן גַּעוּוּאוּסֵט, שֶׁהַכְּתוּב, אַז דְּעַר פֶּסוּק וועט אויף אים שרייבן לְמַעַן הַצִּיל אֹתוֹ מִיָּדָם לְהָשִׁיבוֹ אֶל אָבִיו, עַל כְּתוֹפוֹ הִיָּה מוֹלִיכּוֹ אֶצֶל אָבִיו.

ג

וצ"ב הכוונה, וכי היה עושה ראובן יותר, בשביל הכבוד שכותבין עליו כך

ב) איז די קשײַא, [וכי] ער האָט עפּעס געטון כדי מ'זאָל אים 'באַשרייבן'? ! לכאורה איז דאָךְ דאָס אַ פּלאַ.

ד

קושיא ג - מתוך הדרוש

ג) [גם יש להבין מה שלמדו מכאן, ללמדך עד כמה צריך אדם לזהר במצות, לעשותם בלבב שלם. דראוי לכאר הענין, האיך נלמד מכאן ענין הזהירות לגבי כל המצות].

(התירוץ בדברי רבינו, להלן באות כ-כג)

ה

קושיא ד

במדרש, שאמר ראובן וַאֲנִי אָנֹכִי אֲנִי כֹּה מִמַּעֲשֵׂה בְלָהָה. וצ"ב שייכות מעשה בלהה לכאן

וַיִּשֶׁב רְאוּבֵן אֶל הַבּוֹר וְגו', וַיֹּאמֶר הֲיִלֵּד אֵינְנוּ וַאֲנִי אָנֹכִי אֲנִי כֹּה. זאָגט דער מדרש^ב, [לקח טוב] וַאֲנִי אָנֹכִי אֲנִי כֹּה מִמַּעֲשֵׂה בְלָהָה.

^א ברות רבה (ה, ט): אמר רבי יצחק בר מריון, בא הכתוב ללמדך שאם אדם עושה מצוה יעשנה בלבב שלם, שאילו היה ראובן יודע שהקב"ה מקטיב עליו וַיִּשְׁמַע רְאוּבֵן וַיַּצִּלְהוּ מִיָּדָם, 'בכתפו' היה מוליכו אצל אביו. ובויקרא רבה (לד, ח) אמר רבי יצחק, למדתך תורה דרך ארץ, שכשיהא אדם עושה מצוה יהא עושה אותה בלב שמח, שאלו היה ראובן יודע שהקב"ה מקטיב עליו וַיִּשְׁמַע רְאוּבֵן וַיַּצִּלְהוּ מִיָּדָם, היה טוענו ומוליכו אצל אביו.

^ב כן מובא הלשון בספרים בשם המדרש, ומקורו בפסיקתא זוטרתא (מדרש לקח טוב) בפרשתן (אות ל): וַיִּשֶׁב אֶל

(ד) לכאורה וואו קומט אהער מעשה בלהה.

הקדמה לקושיא ה

בפסוק וַיֵּשֶׁב רְאוּבֵן אֶל הַבּוֹר, פירש"י ובמכירתו לא היה שם, שהגיע יומו לילך ולשמש את אביו. דבר אחר, עסוק היה בשקו ובתעניתו על שבלבל יצועי אביו

לְאָמִיר זַעַן. ס'שטייט וַיֵּשֶׁב רְאוּבֵן אֶל הַבּוֹר, ער האָט זיך אומגעקערט, זאָגט רש"י, וואו איז ער געווען [ביז דעמאָלטס].

[ולכאורה הלא] ער האָט דאָך אָנגעהויבן אזא מְצוּה [של הצלת יוסף, וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם רְאוּבֵן] הַשְּׁלִיכוּ אֹתוֹ אֶל הַבּוֹר [ודעתו היה להשיבו אח"כ אל אביו], און ער איז אַוועקגעגאַנגען? [און] ביז דערווייל האָט מען אים [שוין] אַרויסגענומען [מן הבור, ומכרוהו לישמעאלים]. אָבער ער האָט [דאָך מעיקרא] געוואוסט אַז ס'וועט זיך דאָ טוֹן [ולא יסכימו כולם להצלתו]. איבערהויפט ס'איז געווען נְחֻשִׁים וְעַקְרָבִים [בהבור. נאָר] מילא ער האָט זיך פֿאַרלאָזט [שיהא יוסף ניצול מידם, וכוננת אומרו להשליכו אל הבור היה בכדי] ער זאָל [אים] מְצִיל זיין פֿון אַ בַּעַל בַּחֲרָה, ווי מ'זאָגט¹.

על כל פנים אָבער אַ נֶס איז דאָך עס, [און] אַיִן סוּמְכִין עַל הַנֶּס. [נאָר] על כל פנים, ס'איז שוין געוועזן טעמים און תירוצים וואָס מ'האָט אַריינגעוואָרפֿן [יוסף בבור]. [אבל זה ודאי קשה מדוע] ער האָט אים 'איבערגעלאָזט' און ער איז אַוועקגעגאַנגען, און [הערשט שפעטער] צוריקגעקומען.

2

[איבערדעם] זאָגט רש"י צוויי פֿשטים :

איין פֿשט זאָגט רש"י, שֶׁהִגִּיעַ יוֹמוֹ לְשִׁמְשׁ אֶת אָבִיו, ער האָט געדאַרפֿט גיין באַדינען דעם פֿאַטער.

דבר אחר, ער איז געווען באַשעפֿטיגט [בשקו ובתעניתו], ער איז צוריקגעגאַנגען לְשִׁקוֹ וּלְתַעֲנִיתוֹ, ער איז געגאַנגען אַנטון דעם זאַק, און פֿאַסטן.

אָתִיו וַיֹּאמֶר וגו' וַאֲנִי אָנָה אֲנִי בָא. אמר להם כסבור הייתי שאמצא תרופה למעשה בלהה, ועתה אנה אני בא. ² ברש"י (לו, טו) : וַיֵּשֶׁב רְאוּבֵן. ובמכירתו לא היה שם, שהגיע יומו לילך ולשמש את אביו. דבר אחר, עסוק היה בשקו ובתעניתו על שבלבל יצועי אביו.

¹ כמבואר בגמרא שבת (כב), והובא ברש"י כאן (לו, כד) : וְהַבּוֹר רַק אֵין בוּ מִים. ממשמע שנאמר והבור רק, איני יודע שאין בו מים, מה תלמוד לומר אֵין בוּ מִים. מים אין בו, אבל נחשים ועקרבים יש בו.

² בוורה הק' (בפרשתן קפה) : רבי יצחק אָמר, אי נחשין ועקרבין הוו ביה, אמאי כתיב בראובן למען הציל אותו מידם להשיבו אל אביו. וכי לא חייש ראוובן להאי דהא אינון נחשין ועקרבין ונזקין ליה, וְאִיךְ אָמַר (הכתוב) להשיבו אל אביו, וכתיב למען הציל אותו. אָלָא הָמָא רְאוּבֵן דְנֻקָא אֲשַׁתְכַּח בִּידְיֵיהּ דְאָחוּי, בְּגִין דְהִדַּע כְּמָה שְׁנָאִין לִיה וְרַעוּתָא דְלֵהוּן לְקַטְלָא לִיה. אָמַר רְאוּבֵן, טַב לְמַנְפֵּל לִיה לְגוּ גּוּבָא דְנֻחְשִׁין וְעַקְרָבִין, וְלֹא יִתְמַסֵּר בִּידָא דְשְׁנָאוּי דְלֹא מִרְחַמֵי עָלֵיהּ וכו'. בְּגִין דְהִקָא אַתְר דְנֻחְשִׁים וְעַקְרָבִים, אִי אִיהוּ צְדִיקָא, קִדְשָׁא בְרִיךְ הוּא יִרְחִישׁ לִיה נִסָּא. וְלִזְמַנִּין דְזָכוּ דְאָבְהֵן מְסִיעִין לִיה לְבַר נֶשׁ, וַיִּשְׁתּוּב מְנִייהו. אָבַל בִּינָן דִּיתְמַסֵּר בִּידָא דְשְׁנָאוּי, זְעִירִין אִינוּן דִּיכְלִין לְאֲשַׁתְזָבָא. וְבְגִין כֶּךָ אָמַר, לְמַעַן הַצִּיל אוֹתוֹ מִיָּדָם, 'מִיָּדָם' דִּיקָא, וְלֹא כְּתִיב לְמַעַן הַצִּיל אוֹתוֹ וְתוֹ לֹא. אָלָא אָמַר רְאוּבֵן, יִשְׁתּוּב מִן יְדֵיהּ, וְאִי יָמוּת גּוּבָא יָמוּת. וְבְגִין כֶּךָ כְּתִיב וַיִּשְׁמַע רְאוּבֵן וַיִּצִּילְהוּ מִיָּדָם.

ובאור החיים הקדוש (בפרשתן לו, כא) : וַיִּצִּילְהוּ מִיָּדָם. פירושו, לפי שהאדם בעל בחירה ורצון, ויכול להרוג מי שלא נתחייב מיתה, מה שאין כן חיות רעות לא יפגעו באדם אם לא יתחייב מיתה לשמים, והוא אומר וַיִּצִּילְהוּ מִיָּדָם, פירושו מיד 'הבחירה' (ועיי' עוד בדבריו בפרשת מקץ (מכ, כב)).

¹ כמבואר בגמרא שבת (לכ), ופסחים (סד,); ובירושלמי יומא (פ"א, ה"ד).

ח
קושיא ה

והנה לפשט הראשון מובן שפיר למה לא היה שם, כי הוצרך לילך לשמש את אביו, ולא רצה שיתוודע לו ממכורת יוסף באם לא ילך ראובן, ויעקב ישאל עליו. אבל לפי פשט השני אינו מובן, למה הוצרך לעסוק בתשובה על מעשה בלהה, דייקא באותו זמן שאמר להשליך את יוסף לבור, והלא עדיף היה לגמור ענין הצלת יוסף, ויוכל לעסוק בתשובה לאחר זה.

מילא דעם ערשטן פֿשט קען מען נאָך עפעס פֿאַרשטיין¹, אַז ס'איז געקומען די צייט צו באַדינען דעם פֿאַטער, האָט ער נישט געקענט שטיין לאָזן דעם פֿאַטער. און 'אויסזאָגן' (ליעקב) האָט מען דאָך נישט געקענט. [און] אַז ער וועט שטיין לאָזן דעם פֿאַטער, וועט ער דאָך געוואָר ווערן.

ט

(ה) [אַבער] דעם אַנדערן פֿשט [צריך ביאור], ער האָט דאָ געהאַלטן [אינמיטן] עוסק זיין אין הַצֵּלַת נַפְשׁוֹת, [ובפרט] 'אַזאַ' נַפְשׁ, האָט ער געמוזט איבערלאָזן און גיין אָנטון דעם זאַק? כ'מיין וואָס.. מְהִיכִי תִיחִי [שיעסוק דייקא אַז בתשובה], דאָס האָט ער 'צייט געהאַט' שפּעטער.

[אז] דו האָסט דיך גענומען מַצִּיל צו זיין, 'מאַך פֿאַרטיג' די הַצֵּלָה², און 'דערנאַכדעם' וועסטו גיין צום שַׁקוּ וְתַעֲנִיתוּ, צום זאַק מיטן תַּעֲנִית. [ובפרט הלא] דעס איז דאָך נישט פֿאַרשפּעטיגט שפּעטער אויך, און דאָ קאָן מען דאָך פֿאַרשפּעטיגן, [והיה היא] אַ מַצָּוָה עוֹבְרַת. איבערהויפּט [אַז דו] זאָלסט איבערלאָזן 'אינדערמיט', און גיין³. ס'איז דאָך נישט צו פֿאַרשטיין.

ישׁוּב הַקּוּשִׁיּוֹת

הקדמה לישׁוּב קושיא ה

איתא בתנא דבי אליהו: במי הקב"ה מושיע את ישראל מבין העכו"ם, בבנים שהם משכימים ומעריבין לבית הכנסת ולבית המדרש, ועוסקין בדברי תורה בכל יום תמיד

קאָן זיין. [דהנה] ס'שטייט אין תנא דבי אליהו פּרָק ט"ב¹, בְּמִי מוֹשִׁיעַ הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ

¹ עיין בשפתי חכמים (לו, כט) שכתב על דברי רש"י אלו וז"ל: דייק מדכתיב הכא וְיָשֵׁב רְאוּבֵן אֶל הַבּוֹר, ונאמר גבי מרדכי (אסתר ו, יב) וישב מרדכי אל שער המלך, מה להלן בשק ובתענית, הכי נמי כאן. [ועיין עוד באורך רב טוב להיט"ל בפרשת תצוה].

² ולהלן בסוף הדרוש (אות כח-כט), יבאר רבינו עוד טעם בזה גם לפי פשט הראשון שברש"י, שלכן הלך לעסוק במצוה זו דייקא של שימוש אביו, כי היה ג בזה צורך לענין הצלה של יוסף.

³ עיין בתחומא (עקב, סימן ו) וברש"י (עקב ח, א), כי המתחיל במצוה אומרים לו 'גמור'.

⁴ ומבואר בגמרא (ברכות כח. וקידושין כט): דמצוה עוברת צריך להקדים למצוה שאינה עוברת.

⁵ ועיין בשלחן ערוך (ארו"ח ע, ד) ומגן אברהם (שם, ד), ובדברי חמודות על הרא"ש (בבכות פ"ב, נח) דהעוסק בהצלה ובצרכי רבים אינו פוסק אף לקריאת שמע, עיי"ש.

⁶ בתנא דבי אליהו (פרק ט): וְתִשְׁלַח וְתִקְרָא לְבָרַךְ בֶּן אֲבִינַעם מִקְדָּשׁ נִפְתָּלִי (שופטים ד, ה) וכו'. וכי מה טיבה של דְבוּרָה אצל בָּרַךְ, והלא דבורה במקומה, וברק במקומו, אלא כך אמרו חכמים, בָּרַךְ הִיא מִשְׁמַשׁ אֶת הַזְּקֵנִים בחייו של יהושע, וכן חזר ושמש לאחר מיתתו, לפיכך הביא הקב"ה אותו ונתן אותו אצל דבורה. ○ באותה שעה הראוה לדבורה במה הקב"ה מושיע את ישראל מבין העכו"ם, בבנים שהם משכימים ומעריבין לבית הכנסת ולבית המדרש, ועוסקין בדברי תורה בכל יום תמיד. ○ ומה נשתנה וכולון ונפתלי מכל השבטים, שבאת

הוא אֶת יִשְׂרָאֵל, דורך וועמען העלפט הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוא פֶּאָר אידן, זאָגט ער ובכנים שהם] מְשִׁפְּמִים וּמַעֲרִיבִים בְּבֵית הַמִּדְרָשׁ וְעוֹסְקִים בַּתּוֹרָה כָּל הַיּוֹם, זיי זענען עוֹסֵק [בתורה], דורך 'די' העלפט דער בּוֹרֵא כָּל עוֹלָמִים^{יא}.

יא

וממשיך שם: ומה נשתנה זבולון ונפתלי מכל השבטים, שבאת תשועה גדולה לישראל על ידן במלחמת סיסרא. כך אמרו חכמים, 'נפתלי' לפי שמש את יעקב אבינו ויצא ממנו קורת רוח, 'זבולון' לפי שמש את יששכר ועשה לו אכסניא, שיוכל לעסוק בתורה

[און] ס'איז נאָכנישט גענוג, זאָגט ער ווייטער: וּמִפְּנֵי מַה זָכוּ נִפְתָּלִי וְזָבּוּלוֹן. דאָס איז געווען ביי די קריג - ביי בָּרַךְ בֶּן אֲבִינֵעַם - וואָס ס'איז געוועזן מיט סִיסְרָא^{יב}, האָט ער גענומען עֲשָׂרַת אֲלָפִים פון די בְּנֵי נִפְתָּלִי און פון די בְּנֵי זָבּוּלוֹן. פֶּאָרוואָס גראָד האָבן זוכה געווען זיי צוויי? פֶּאָרוואָס, זאָגט ער, ווייל נִפְתָּלִי האָט מְשַׁמֵּשׁ געווען אַת אָבִיו, ער האָט אַסאָך זוכה געוועזן [זייענדיג] נעבן פּאָטער.

און זָבּוּלוֹן האָט מְשַׁמֵּשׁ געוועזן יִשְׁשַׁכָּר, ער האָט אים צוגעברענגט אַלעס [כל הצטרכותו, כדי] אַז ער זאָל קאָנען כִּסְדֵר עוֹסֵק זיין בַּתּוֹרָה. איבערדעם, דורך די זְכוּתֵימ, האָבן זיי זוכה געווען זיי זאָלן קאָנען ברענגען הַצֵּלַת יִשְׂרָאֵל.

יב

ישוב קושיא ה

וחיזין שצריך שיהיה לאדם זכותים במה שיוכה לצאת 'הצלה' על ידו. ועל כן ראובן כשעסק בהצלת יוסף, וחשב שמה אינו ראוי לכך עבור פגם מעשה בלהה, לזה הלך לעסוק בשקו ותעניתו כדי לשוב בתשובה על זה, ולא ימונע ממנו זכות ההצלה

נו ראובן האָט זיך דאָ גענומען אַזא מין זאָך [ווי הצלת יוסף]. - [און] יעדערער, יעדע מצוה, דאָס קער צו יעדן [לויט] 'זיין' שְׁרֵשׁ נְשָׁמָה, 'ער' ברויך טון די מְצוּה [המיוחדת לו]. - האָט ער [ראובן] זיך אָנגעהויבן צו באַרעכענען ווער ווייסט צו איך בין ראוי. טאַמער בין איך נישט ראוי [שתבוא ההצלה על ידי, אז אדרבה יוכל לבא מזה קלקול, כי אין הקב"ה מושיע את ישראל אלא על ידי מי שראוי וזוכה לכך].

יג

וכעין זה מכאר בחתם סופר בענין שנענש יוסף בהוספת שתי שנים על שאמר לשר המשקים וזכרתי והזכרתי, כי אף שמתר לעסוק בהשתדלות, אבל אין לבקש טובה מאדם אחר באם הוא אדם שאינו ראוי לכך

ער זאָגט, דער חתם סופר זאָגט דאָך די וואָך טאַקע^{יג}, אויף דעם וואָס ער [יוסף] האָט געפרעגט דעם שַׁר הַמִּשְׁקִים [להזכירו לפני פרעה, ומשמע במדרש וברש"י^{יד} דיוסף נענש

תשועה גדולה לישראל על ידן, שנאמר (שם, ו) וְלִקְחָתָּ עִמָּךְ עֲשָׂרַת אֲלָפִים אִישׁ מִבְּנֵי נִפְתָּלִי וּמִבְּנֵי זָבּוּלוֹן. כך אמרו חכמים, נפתלי שמש את יעקב אבינו ויצא ממנו קורת רוח, וזבולון שמש את יששכר, ועל שעשה לו אכסניא. ^{יג} ועיין בזה בויואל משה (א, קלח), ובעל הגאולה וזה"ת (סימן יג). ^{יד} כמבואר כל הענין באורך בספר שופטים (פרק ד).

^{יב} בתורת משה סוף פרשת וישב: וְלֹא זָכַר שַׁר הַמִּשְׁקִים (וישב מ, כג). פירש רש"י (מובא להלן), היינו דכתיב (תהלים מ, ה) אֲשֶׁרִי הַגָּבֵר אֲשֶׁר שָׁם ה' מִכְּטָחוֹ וְלֹא פָנָה אֶל רֵהֱבִים וְשָׁטִי כְזָב. ○ הנה אמרו חכמים ז"ל (ספרי פרשת ראה)

על כך. ולכאורה) דאָס מעג מען דאָך טון [לעשות השתדלות להצלחה], וואָס איז דער פעלער געווען.

זאָגט ער, אַלדינגס - זאָגט ער - קאָן מען טון הַשְׁתַּדְּלוּת, נאָר צו בעטן אַ מענטש אַ טוֹבָה, אפשר איז ער נישט מְסוּגָל צו דער טוֹבָה, קאָן מען עס מיט דעם פּאַרדאַרבן, ווייל 'דער' איז נישט מְסוּגָל אַז דורך אים זאָל אַרױסקומען די טוֹבָה, קאָן מען דורכדעם 'פּאַרדאַרבן'.
אזוי זאָגט דער חתם סופר.

יד

אלא שבאמת השר המשקים היה מוכן לכך להוציא יוסף מן הבור, אלא דשם היה חסרון אחר, במה שהשר המשקים היה מן 'רֵהִבִּים', התולים גדולה בעצמם ולא בהקב"ה, כן מבאר שם בחת"ס. [ועכ"פּ חוּגֵן ג"כ דבעלמא צריך שיהיה אדם הראוי להצלה ולעשיית טובה לצדיק]

ער קריגט עפעס 'שמחלק' שם [כי] פון דאָ איז נישט קיין רַאָיָה [כי כאן באמת השר המשקים היה מוכן לשליחות זו מן השמים, וכמו שהיה לבסוף, רק החסרון היה כאן מטעם אחר עיי"ש].
נאָר דאָס זאָגט ער [בתוך הדברים, מה שנוגע לעניינינו, כי] ס'איז פּאַרהאַן אַמאָל אַז דער ברויך צו זיין מְסוּגָל דערצו, ער זאָל קאָנען דורכפירן די הַצְלָה. [ובאם אינו ראוי לכך, יוכל לבא מזה קלקול].

טו

[ועל כן] ראובן האָט זיך באַרעכנט, ער האָט זיך געהאַלטן פאַר אַ פּעַל חוּטאַ, [און] ס'איז דאָך געווען די מַעֲשֶׂה פון בְּלֵהֶ'ן.

יהיה איך שיהיה, ווי ווייט ס'איז געווען [כוונת ראובן בזה, הרי] די גמרא זאָגט" [דאך באמת כי] פֶּל הָאוּמֵר רְאוּבֵן חָטָא אֵינוּ אֵלָא טוּעָה. [נאָר] על כל פנים עפעס אַ שטיקל פֶּגַם איז דאָך עס געווען, [וכדכתיב] בַּחֲלָלוֹ יִצְוֵעֵי אָבִיו. [דברי הימים א', ה' א'].

יכול אפילו יושב ובטל, תלמוד לומר (ראה טו, יח) [וּבְרַךְ ה' אֱלֹקֶיךָ] כָּל אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה. כי הצדיקים עושים פעולה קטנה, ומה שיחסר הטבע ישלים הנס. ובטורי זהב איתא ריש הלכות חנוכה (א"י"ח תרע, סק"א) בשם הזוהר [לך פח. יתרו פז: תרומה קנג: וקנז:] דעכ"פּ גבי אלישע היה צריך מעט שמן להכנסת הנס, שלא יהיה יש מאין. וכל עצמו שפטר יוסף חלומות של משקה ואופה, ושנכנס עמהם בדברים כלל, מדוע פְּנִיכֶם רְעִים, לא היה אלא לעשות הכנה שעל ידי זה יַעֲשֶׂה נס. [וְצִדֵק יוֹסֵף בּוּזָה. ◦ אך כל הכנות יעשה אדם, רק לא לבקש בקשה מאדם שידבר בעדו, משני טעמים, אחד אפשר אינו הגון להיות שליח לדבר זה. ובאמת שר המשקים היה מוכן לשליחות זה מן השמים, כאשר באמת אמר יָשֶׁם אֲתָנוּ עַד עַבְרֵי, וגם יוסף הבין בחלומות, וְהָנָה גִפֶּן לִפְנֵי זֶה יוֹסֵף שֶׁנִּמְשַׁל לִגְפֶּן (עי' תרגום אונקלוס ויחי מט. כב). אך עוד טעם שלא ישאל מאדם שיהיה לו שליח, כי בני אדם רֵהִבִּים הם ותולים הם הגדולה בעצמם ואומרים כחי ועוצם ידי הושיע לפלוני. ושר המשקים לא זכה להושיע ליוסף על דרך מליצה טובה, כדי שלא יתגדל עליו, אדרבא על דרך בויון, נָעַר עַבְרֵי עֶבֶד, ויוסף שביקש ממנו שיעשה עמו טובה, נענש על שפנה אל 'רֵהִבִּים' דייקא, שתולים בעצמם ולא בהש"ת.

^{טו} בבראשית רבה (פס. ג): אֲשֶׁרֵי הֶגְבֵר אֲשֶׁר שָׁם ה' מִבְּטָחוֹ (תהלים מ, ה), זה יוסף. וְלֹא פָנָה אֶל רְהִבִּים (סס), על ידי שאמר לשר המשקים יִצְרָתְנִי וְהִצְרָתְנִי. ניתוסף לו שתי שנים.

וברש"י סוף וישב (מ, ג): וְלֹא יָזַר שֶׁר הַמְּשָׁקִים. בו ביום: וישכחוהו. לאחר מאכן. מפני שתלה בו יוסף לזכרו, הוזקק להיות אסור עוד שתי שנים, שנאמר אֲשֶׁרֵי הֶגְבֵר אֲשֶׁר שָׁם ה' מִבְּטָחוֹ וְלֹא פָנָה אֶל רְהִבִּים, ולא בטח על מצרים הקרוים רהב.

^{טז} בגמרא שבת (נה:): אמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן, כל האומר ראובן חטא [פירש"י: במעשה בלהה] אינו אלא טועה, שנאמר [בההוא קרא] (וישלח לה, כב) וַיִּהְיֶה בְנֵי יַעֲקֹב שְׁנַיִם עָשָׂר, מלמד שכולן שקולים כאחת [להוציא מלבן שלא תחשדו]. אלא מה אני מקיים וַיִּשְׁכַּב אֶת בְּלָהָה פִּילְגַשׁ אָבִיו (סס), מלמד שבלבל מצעו של

הָאֵט ער זיך געהאַלטן, ער איז געווען צובראַכן [ביי זיך, וחשב] איך וועל נישט זוכה זיין, דורך 'מיר' וועט קומען די הַצְלָה? ער איז געווען צובראַכן.

טז

הָאֵט ער זיך באַרעכנט, צו דער הַצְלָה ברויך ער גיין תְּשׁוּבָה טון, כדי ער זאָל זוכה זיין צו דער מְצוּה פון דער הַצְלָה.

[ונמצא כי] דעס וואָס ער איז געגאַנגען לְשִׁקּוֹ וּלְתַעֲנִיתוֹ, איז עס געווען וועגן דעם, וועגן דעם כדי ער זאָל דאָ זוכה זיין צו דער הַצְלָה. דאָס הָאֵט אויך געקערט צו דער הַצְלָה, דאָס הָאֵט געקערט צו דער הַצְלָה אַז ער זאָל עוֹסֵק זיין בְּשִׁקּוֹ וְתַעֲנִיתוֹ.

(ראה עוד בזה לפי פשט הראשון שברש"י, להלן באות כח)

יז

ישׁוּב קוֹשִׁיא ד

ומאחר שהלך ראובן לעסוק בשקו ותעניתו, בכדי שיזכה להצלת יוסף. לכן כששב ראובן וראה כי אין יוסף בבור, ולא נגמר ההצלה להשיבו אל אביו, אמר וְאֵנִי אֵנָה אֵנִי בָּא מִמַּעֲשֵׂה בְלָהָה, כי הבין שמסתמא לא נתקבלה תשובתו, כיון שלא זכה להצילו לגמרי

נו ער איז געגאַנגען [ראובן], ער הָאֵט עוֹסֵק געווען בְּשִׁקּוֹ וְתַעֲנִיתוֹ, און ער איז געקומען צוריק [נהנה אין יוסף בבור, וראה כי לבסוף] איז עס נישט געלונגען, הָאֵט ער דאָך טאַקע געזען אַז דער פעלער איז [מסיבתו, וייל] די תְּשׁוּבָה איז נישט נְתַקְבַּל געוואָרן.

איבערדעם הָאֵט ער געזאָגט הִילֵד אֵינְנוּ, כִּי־הָאֵב נישט זוכה געווען [להציל אותו], וְאֵנִי אֵנָה אֵנִי בָּא מִמַּעֲשֵׂה בְלָהָה, מסתמא איז דאָך דאָס טאַקע פאַרדעם, הָאֵט ער טאַקע געזען אַז ס'איז אַזוי, אַז ס'איז אֵנָה אֵנִי בָּא מִמַּעֲשֵׂה בְלָהָה.

יח

ישׁוּב קוֹשִׁיא ב

אבל אם היה יודע שהכתוב מכתוב עליו וישמעו ראובן ויצילו מידם, אז היה מבין מיד דשפיר הוא ראה לכך להציל את יוסף, ולא היה שוהה בעסקו ותעניתו אלא היה מצילו לגמרי תיכף, והיה משיבו אל אביו יהיה איך שיהיה, וואָס ער הָאֵט אָנגעהויבן אויף דעם אָפֶן [להציל את יוסף מיד בעלי בחירה, במה שאמר להשליכו לבור, און] ס'איז נאָכנישט קיין הַצְלָה גְמוּרָה [כי בינתיים נמכר יוסף. והכל יען כי] ער הָאֵט געקלערט אפשר בין איך נישט ראוי [ושלכן הלך תחלה לעסוק בשקו ותעניתו].

יט

אַז ער העט אָבער גיווען געוואוסט אַז דער פֿסוק הָאֵט אויף אים אָנגעשריבן שוין לְמַעַן הַצִּיל אֹתוֹ מִיָּדָם לְהַשִּׁיבוֹ אֶל אָבִיו, העט ער דאָך גיווען געוואוסט [מעיקרא] אַז 'ער' איז מְסוּגָל צו 'דער' מְצוּה, [און] אַז ער איז טאַקע מְסוּגָל צו דער מְצוּה

אביו, ומעלה עליו הכתוב וכו'. ○ תניא רבי שמעון בן אלעזר אומר, מוצל אותו צדיק מאותו עון ולא בא מעשה זה לידו, אפשר עתיד זרעו לעמוד על הר עיבל ולומר אָרוּר שֶׁכָּב עִם אֲשֶׁת אָבִיו (תבוא כו. כ), ויבא חטא זה לידו [ויגזור הקב"ה שיהיו מן המקללים]. אלא מה אני מקיים וישקב את בְּלָהָה פִּילְגֶשׁ אֲבִיו, עלבון אמו תבע, אמר אם אחות אמי היתה צרה לאמי, שפחת אחות אמי תהא צרה לאמי, עמד ובלבל את מצעה וכו'.

דעמאָלטס העט ער געגאַנגען בְּכָל לְבוֹ וּבְכָל נַפְשׁוֹ, הָאֵט ער נישט קיין סְפָקוֹת [שמא אינו ראוי לכך, והיה מציל אותו לגמרי לְהָשִׁיבוּ אֶל אָבִיו].

כ

ישוב קושיא ג

והכלל הוא, דאם יש לאדם ספיקות בענין עשיית מצוה, כגון שחושב שמא אינו ראוי לכך, או לא יוכל לעסוק בהמצוה בשלימות הראוי

[והנהגה] דער פֿלל איז :

אַז מ'איז פֿאַרצווייפלט, ס'איז אַ סְפֵק אין אַ זאַך, טוט מען עס נישט בְּשֵׁלְמוֹת.

[מה שאין כן אם היה יודע] אַז ס'איז אָבער גיווען, אַז די תורה הָאֵט אויף אים אָנגעשריבן [אם הייה יודע זאת, אַז לא היה לו שום ספק בדבר, והייה עושה הכל תיכף ובשלימות].

כא

ולזה למרו כאן במדרש, ללמדך עד כמה צריך אדם לזהר במצות לעשותן בלבב שלם, ממה שרואין כאן בענין הצלת יוסף על ידי ראובן. כי על ידי שחשב כך, והעלך לעסוק בתשובה בינתיים, לא נגמר הצלת יוסף לגמרי, עד כדי לְהָשִׁיבוּ אֶל אָבִיו

איבערדעם זאָגט דאָס דער מדרש, זאָגן חכמינו ז"ל [אויף דעם, ללמדך עד כמה צריך אדם לזהר במצות לעשותן בלבב שלם], מ'זאָל מיר זיך לערנען וויאָזוי מ'זאָל זיין זָהיר בְּמִצְוֹת, מ'זאָל זיך נישט דערשרעקן [פון קיין סְפָקוֹת, שמא אינו ראוי לכך].

[ווען] איך וויל טון אַ מְצוּה, [זאָל איך נישט טראַכטן] איי אפשר בין איך נישט מְסוּגָל [דערצור] ?

כב

וואָרן מ'זעט אַמאָל, [כי] אַז מ'דערשרעקט זיך [הרי נחסר משלימות המצוה].

[אזוי ווי] טאַקע ביי רֵאוּבֵן איז געווען די מַעֲשֵׂה, מַגוֹדֵל צְדָקָתוֹ וְקִדּוּשָׁתוֹ, טאַקע דורך דעם, דורך גוֹדֵל יְרֵאָתוֹ וּוְאָס ער הָאֵט זיך געשראַקן, דורכדעם איז על כל פנים – [כאַטש] ס'איז טאַקע אויסגעפירט געוואָרן – הָאֵט ער נישט געטון אַזוי ווי ס'דאַרף צו זיין.

אָבער ס'איז 'דאָך' גערעכנט געווען אויף זיין נאָמען, וואָרן ער הָאֵט דאָך געוואָלט' טון.

נאָר ווען ער העט גיווען געוואוסט [היה גומר תיכף כל הענין והייה נעשה בשלימות יותר].

כג

נו קאָן מען דאָך נישט וויסן [בשעה שעושיין אייה מצוה], אפשר איז מען מְסוּגָל צו דער מְצוּה, און דורכדעם .. [על ידי שמתיראין וחוששין מלעשותה, נמצא שלפעמים תחבטל או תחסר המצוה ח"ו].

כד

ישוב קושיא א – מתוך הדרוש, ומדברי יואל

[ובכפל לשון ההצלה שבפסוק אפשר לומר, שאמר וַיִּשְׁמַע רֵאוּבֵן וַיִּצְלָהוּ מִיָּדָם, על מה שהתחיל במעשה ההצלה כמה שאמר הַשְׁלִיכוּ אֹתוֹ אֶל הַבּוֹר וְגו', ואף שיותר מזה לא עלתה בידו, דכאשר שב אל הבור לא מְצָאוּ עוֹד, אמנם הפעולות שהשתרל למען שיעלה בידו להצילו, עד כדי להשיבו אל אביו, זה

נחשב לו גם כן ממצות ההצלה, וזה שכפל עוד לומר לְמַעַן הַצִּיל אֶתְּךָ מִיָּדָי לְהַשִּׁיבֵנִי אֶל אֲבִי, שברצונו היה לעשות השתדלות שיעלה בידו לגמור המצוה אשר התחיל בה. (מדברי וואל).
וגם שהעיד הכתוב ביתור הלשונות, דבאמת היה ראובן איש המסוגל לזה, להציל אותו מידם, ולא כמו שהיה ראובן מסתפק בדבר מתחילה. וכמו שדרשוהו במדרש על ככה, כפי המבואר בכונת המדרש לדרכינו].

כה

היוצא מזה לענינינו:

דער תּוֹכֵן דערפּוֹן.

דעס ביסל אידן, [וואָס] מ'זעמיר דאָ ניצול געוואָרן פון דעם, פון די גאַנצע [איבערקערעניש, בשנות הזעם].

מ'קאָן זאָגן היינט, 'די' נצולים זענען היינט דער הויפט פונעם פֿלל ישׂראל [ועליהם מוטל להעמיד 'ולהציל' את הדורות העתידים, שישארו בקיום התורה].

[כיון בעונותינו הרבים ס'איז דאָך געבליבן זייער ווייניג, פון די אַלע אידישע מקומות [שהיו באירופא לפני המלמה], דאָס רוב איז דאָך געווען [שלא נשאר].

איז דאָך [נאָר] געבליבן דעס ביסל אידן, בְּכָל מְקוֹמוֹת מוֹשְׁבוֹתָם.

'די' זענען געבליבן [אויף] 'אויפצוהאלטן' דעם פֿלל ישׂראל, [און] זיי זענען די 'נצולים'.

ברויך מען די זְכִיָּה האָבן [אז] מ'זאָל זוכה זיין צו דעם, [אז] מ'זאָל קאָנען אויפהאלטן דעם פֿלל ישׂראל.

כו

רְאוּבֵן איז געגאַנגען 'פריער' תְּשׁוּבָה טוֹן.

[אָבער פאַר] 'אונז' האָט מען געגעבן 'אויף בְּאַרְג'.

מ'האָט אונז געגעבן [די זכיה], מ'האָט אונז אויסגעקליבן [להיות מכלל 'הניצולים']

אויף דעם אַרױף אַז מ'זױעל מיר 'שפּעטער' עפּעס טוֹן [לשוב בתשובה, ולעסוק 'בהצלת' והקמת דורות העתידים].

כז

על כל פנים ברויך מען באַצאָלן דעם חוב.

מ'ברויך מיר באַצאָלן דעם חוב !

מ'זאָל זען מ'זאָל עפּעס 'אויפטוֹן' פאַרן פֿלל ישׂראל !

פאַר זיך, און פאַרן פֿלליות, און פאַרן פֿרִטיות [של יחידים אחרים].

כח

הוספה לשוב קושיא ה - לפי פשט הראשון שברש"י

ולפי דרכינו יובן עוד גם פשט הראשון שברש"י שהניע יומו לשמש את אביו. כי מבואר בדברי התנא דבי אליהו שגם 'נפתלי' ובה להציל את ישראל, על ידי ששימש את אביו יעקב, וחזונו כי מצוה זו דייקא מסוגל שיוכה על ידה 'להצלה', ולכן הלך לעסוק במצוה זו כדי שיהא ראוי להציל את יוסף

קען זיין דאָס איז טאַקע דער פֿשט [גם בפשט הראשון שברש"י], וואָס ער זאָגט [אז] ער

איז געגאַנגען - ראובן - לְשִׁמֵשׂ אֶת אָבִיו.

ווייל, אַזוויי ס'שטייט אין תנא דבי אליהו^ב אַז נַפְתָּלִי הָאָט זֹכֵה גַעווען מַצִּיל צו זיין [את ישראל בימי דבורה], ווייל ער הָאָט באַדינט דעם פּאָטער. [וחזינן כי מצוה זו זכותה עומדת לזכות להצלת ישראל. ומהאי טעמא] פּאַרדעם איז ער [ראובן] אויך געגאַנגען [לשמש את אביו]. ס'איז אויך געווען פּאַר הַצֵּלָה, טאַקע דער ערשטער פּשט [אין רש"י] וואָס ער איז געגאַנגען לְשֵׁמֶשׁ אֶת אָביו.

כט

וואָרן אַז דער תנא דבי אליהו זאָגט אַזוי, מִסְתָּמָא הָאָט דאָך עס אַ שוֹרֵשׁ [למעלה, שמצוה זו של כיבוד אב מסוגל לזה].

[והשבטים הקדושים] זיי הָאָבן דאָך געוואוסט דעם שוֹרֵשׁ פון יעדע מַצְוָה [אויף] וואָס ס'נוצט.

יעדע מַצְוָה הָאָט דאָך אַן אַנדערע סְגוּלָה, זאָגט דאָך דער מדרש^ה. נאָר מ'הָאָט [עס] נישט אויסגעזאָגט [לרבים, ווייל] כדי מ'זאָל זיך נישט בוֹחֵר זיין [באיזה מצוה לעסוק], מ'זאָל נישט איבערלאָזן [קיין אַנדערע מצות, ווען] יעדער וועט זיך אויסקלויבן אַ מַצְוָה. זאָגט דער מדרש [דערויף] דאָס מָשָׁל מיט די פּוֹעֲלִים. איבערדעם, ווייל ער [ראובן] הָאָט דאָס אויך פּאַרשטאַנען דעם שוֹרֵשׁ, איז ער דאָס געגאַנגען טון.

ל

ולענינינו:

על כל פנים יעדער וואָס מ'ברויך טון [לפי שורשו ובחינתו, עליו מוטל לעסוק בה].

^ה בתחומא עקב (סימן ב): וְהָיָה עֵקֶב תִּשְׁמְעוּן (דברים ז, יב), זה שאמר הכתוב (משלי ה, ו) אֲרַח חַיִּים פֶּן תִּפְלֹס נְעוּ מַעְגְּלֹתֶיהָ לֹא תִדַע. אמר רבי אבא בר כהנא, שלא תהא יושב ושוקל מצותיה של תורה ורואה איזו מצוה שכרה מרובה ועושה אותה, למה, נְעוּ מַעְגְּלֹתֶיהָ לֹא תִדַע, מטולטלין הן שבילי תורה. תני רבי חייא משל למה הדבר דומה, למלך שהיה לו פרדס והכניס בו 'פועלים', ולא גילה להם המלך שכר נטיעות הכרם, שאילו גילה להם שכר נטיעותיו, הן רואין איזו נטיעה ששכרה הרבה ונוטעין אותה, נמצאה מלאכת הפרדס מקצתה בטלה ומקצתה קיימת. כך לא גילה הקב"ה שכר כל מצוה ומצוה, שאילו גילה, נמצאו המצות מקצתן קיימות ומקצתן בטלות. ורבי אחא בשם רבי אבא בר כהנא אמר, טלטל הקב"ה שכר עושה מצוה בעולם הזה, כדי שיהיו ישראל עושיין מְשֻׁלָּם. ○ תני רבי שמעון בן יוחאי, שתי מצות גלה הקב"ה מתן שכרן, אחת קלה שבקלות, ואחת חמורה שבחמורות. ואלו הן, קלה שבקלות שילוח הקן, ושם כתיב (תצא כב, ז) וְהֶאֱרַקְתָּ יָמִים, וחמורה שבחמורות כיבוד אב ואמם שבו כתיב (יתרו כ, יב) לְמַעַן יֵאָרְכְּךָ יָמֶיךָ, הרי הן שוין במתן שכרן מעולם הזה וכו'.

ובדברים רבה (ו, ב): זה שאמר הכתוב אֲרַח חַיִּים פֶּן תִּפְלֹס נְעוּ מַעְגְּלֹתֶיהָ לֹא תִדַע (משלי ה, ו). מהו אֲרַח חַיִּים פֶּן תִּפְלֹס, אמר רבי אבא בר כהנא, אמר הקב"ה לא תהא יושב ומְשַׁקֵּל במצותיה של תורה, כענין שנאמר (ישעי' מ, יב) וְשָׁקַל בְּפִלְסוֹ הָרִים. לא תהא אומר הואיל והמצוה הזו גדולה, אני עושה אותה, ששכרה מרובה, והואיל וזו מצוה קלה איני עושה אותה. מה עשה הקב"ה, לא גילה לבדויות מהו מתן שכרה של כל מצוה ומצוה, כדי שיעשו את המצות בתום [לב]. מנין, שנאמר נְעוּ מַעְגְּלֹתֶיהָ לֹא תִדַע. ○ למה הדבר דומה, למלך ששכר לו פועלים והכניס אותן לתוך פְּרָדֶסוֹ, שם ולא גילה להן מהו שכרו של פרדס, שלא יניחו דבר ששכרו מועט וילכו ויעשו דבר ששכרו מרובה. פְּעֻבָּה קרא לכל אחד ואחד, אמר לו תחת איזה אילן עשית, אמר לו תחת זה, אמר לו פְּלָפֶל הוא, שכרו זהוב אחד. קרא לאחר, אמר לו תחת איזה אילן עשית, אמר לו תחת זה, אמר לו שכרו חצי זהוב, פָּרַח לָכֵן הוא. קרא לאחר, אמר לו תחת איזה אילן עשית, אמר לו תחת זה, אמר לו יָזַת הוא, שכרו מאתיים זהו. אמרו לו [וכי] לא היית צריך להודיע אותנו איזה אילן שכרו מרובה, כדי שנעשה תחתיו. אמר להם המלך, אילו הודעתי, היאך היה כל פרדסי נעשה. ○ כך לא גילה הקב"ה מתן שכרן של מצות, חוץ משתי מצות, החמורה שבחמורות והקלה שבקלות, כיבוד אב ואם חמורה שבחמורות, ומתן שכרה אריכות ימים, שנאמר (יתרו כ, יא) כִּפְדוּ אֶת אֲבִיקָךָ וְאֶת אִמְךָ לְמַעַן יֵאָרְכְּךָ יָמֶיךָ, והקלה שילוח הקן, ומהו שכרה, אריכות ימים, שנאמר (דברים כב, ז) שְׁלַח תְּשַׁלַּח אֶת הָאֵם וּגְרָ' [למען יישב לך והאָרַקְתָּ יָמִים]. [ועיין עוד באור החיים הק' (אחרי יח, כד)].

[וכגון] זבולון האט זוכה געווען [להציל את ישראל] ווייל ער האט 'אויפגעהאלטן' די תורה [ביד יששכר].
 ממילא איז מוכן מאליו, אז מ'ברויך מיר [טון דערצו, אז] מ'זאל 'אויפהאלטן' די תורה בפועל^ט [בתמיכת ממון לעוסקי תורה], און מ'זאל 'עוסק זיין' בתורה^כ [ללמוד בעצמו].
 יעדער 'וואָס' מ'קען טון, 'וואָס' מ'קען עפעס אויפטון, אז ס'זאל נישט זיין בקנָם [כל ההצלה שלנו].

לא

ברכת הקודש

דער בורא פֿל עולמים זאל העלפן:
 ס'זאל טאקע זיין [פון אונז] א רצון הבורא ברוך הוא.

מ'זאל מיר זוכה זיין צו זען 'הצלת ישראל', בפלילות ובפרטיות.
 מיט א ישועה שלימה במהרה.
 מיט התגלות כבוד שמים עלינו, במהרה בימינו אמן.

^ט וכדרך שכתב התנא דבי אליהו לענין 'זבולון', לפי ששמש את יששכר, כדי שיוכל יששכר לעסוק בתורה.
^כ וכתחלת דברי התנא דבי אליהו, במי הקב"ה מושיע את ישראל מבין העכו"ם, בבנים שהם משכימים ומעריבין לבית הכנסת ולבית המדרש, ועוסקין בדברי תורה בכל יום תמיד.